

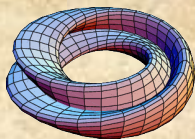
Carla Drift

Een Leven - Een Biografie

Man Leben

Omnia Amsterdam

“Wie ben jij” gaat over jou en mij en over alles dat met ons in verbinding staat. Zijn jij en ik verbonden of zijn wij gescheiden? Wat maakt jou tot degene die jij bent? Wie ben jij voor jouw geboorte en wie zal jij zijn na jouw overlijden? Besta jij zonder heelaal? Hoe ben jij bewust van jezelf? En hoe zijn anderen zich bewust van jou? Wij gaan op zoek naar de weg die jou vormt tot wat jij bent. Deze zoektocht zal een thuiskeer zijn.

Onze tocht voert van het begin tot nu. Aan het einde zullen wij terugkijken op onze reis. Wij zien dat alles in een zucht is volbracht.

Man Leben, Carla Drift en Narrator begonnen de Odyssee naar “Wie ben jij”. De biografie geeft een beschrijving van het leven van Man Leben tot nu.

Man Leben – Een Leven

Een Biografie

Carla Drift

Man Leben is een fictieve persoon. Geen bestaand mens heeft voor hem model gestaan.

Carla Drift is een schrijversnaam van Jan van Origo.

Uitgegeven door: Omnia—Amsterdam Uitgeverij 2012

Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 3.0 Unported licentie

Photos, images, renderings and quotations in the text may be copyrighted by third parties.

Cover design: Microsoft Office - Aantrekkelijk

Cover photo: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Double-flowered_Cherry_Blossoms.jpg

Logo: http://en.wikipedia.org/wiki/Klein_bottle

ISBN: 978-90-818390-0-6

Omnia – Amsterdam Uitgeverij

Website: www.omnia-amsterdam.nl

Because mankind thinks of the interests of all, it forgets its own personal interest as Christ preaches: "Thou shalt love thy neighbour as thyself". This means: "Love yourself so much that you respect the divine principle in yourself, the supra personal that prohibits selfishness and obliges you to give yourself to others unconditionally, loyalty to yourself from the I as a personal centre of life".

- Andrei Tarkovski, *De verzegelde Tijd – Sculpting in Time*

With Hope and Consolation

- Andrei Tarkovsky, *Offret – The Sacrifice*

Met Dank

Zonder de bekende adem die in één zucht het volledige heelal van begin tot einde vormt, is dit boek niet mogelijk. Ik ben mijn dank verschuldigd aan de eeuwige verandering die zich in de leegte van het universum als adem manifesteert.

Mijn dank ben ik verschuldigd aan alle manifestaties in het heelal die in haar ontelbare variëteiten bestaan.

Als mens erken ik mijn diepe dankbaarheid aan het heelal en de wereld waarin wij leven. Het ontstaan van dit boek vindt plaats in deze omgeving; zonder dit is de biografie niet mogelijk.

Zonder de bijdrage van alle vrouwen, mannen, moeders, vaders, kinderen, zwerfers, jagers-verzamelaars, landbouwers, ambachtslieden, krijgers, monniken, priesters, wetenschappers en mensen niet vermeld vanaf het begin tot nu, is dit boek niet mogelijk. Ook aan hen ben ik mijn dank verschuldigd.

Ons heelal en de wereld zijn door vele geleerden op talloze manieren bestudeerd. Zonder de uitkomsten van deze onderzoeken zou dit boek niet kunnen bestaan. Ik heb diepe erkentelijkheid voor alle studies.

Speciaal dank ik:

- o mijn vader en moeder, vrouw, kinderen, zussen en familie,
- o vrienden, bekenden, collegae en voorbijgangers,
- o docenten, scholen en universiteiten,
- o dorpen waar ik heb gewoond, scholen die ik heb bezocht en plaatsen waar ik heb gewoond en gewerkt.

Mogelijke fouten en omissies in dit boek zijn uitsluitend mijn verantwoordelijkheid. Ook heb ik gepoogd om de verwijzingen zo volledig mogelijk te maken. Wordt een mogelijke verwijzing ten onrechte niet vermeld, dan verzoek ik deze omissie te melden.

Beeldmateriaal – met grote dank gebruikt onder de Creative Commons Licentie – is met vermelding van de bron in de tekst opgenomen. Mochten eigenaren van beeldmateriaal niet kunnen instemmen met de wijze bronvermelding, dan verzoek ik dit aan mij kenbaar te maken. Uiteraard zal ik het betreffende vermelding van beeldmateriaal aanpassen aan de wensen van de rechtmatige eigenaren.

Aanhalingen uit andere teksten zijn onder bronvermelding in de tekst opgenomen. Deze aanhalingen vallen buiten de Creative Commons License. Op deze aanhalingen rust een andere vorm van auteursrecht.

Inhoudsopgave

Inleiding	9
Biografie	13
o Voorouders	13
o Eerste Jaren	18
o Schooltijd in Zuid Limburg	25
o Schooltijd in Holland	31
o Studietijd in Delft	35
o Leven van Alledag	42
o Terug naar Limburg	50
o Op Weg	55
o Op Weg 2	63
o Op Weg 3	74
o Kloosterjaren	83
o Oosterse Wijsheid	89
o Oosterse Wijsheid 2	95
o Stof van een Reis	103
o Modulair Bouwen	112
o Liefde	118
o Eenvoud	122
o Interview	126
o Interview 2	130
o Interview 3	134
o Interview 4	139
Slotwoord	145
Over de Samensteller	149
Index	151

Inleiding

Man Leben en ik hebben elkaar ontmoet in de collegezaal bij de colleges filosofie die door Prof. Dr. W. Luijpen aan de Technische Universiteit in Delft werden gegeven. Wij zaten naast elkaar.

Man Leben volgde deze collegereeks terwijl hij deeltijd wetenschappelijk hoofdmedewerker was aan de faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit in Delft. Hij verzorgde in die tijd het vak bouwmaterialen en modulair bouwen. Ik volgde de colleges filosofie voor het kandidaatsexamen binnen mijn technische studie. Het eerste college van Prof. Luijpen maakte diepe indruk op ons. Wij zijn aan het einde van dit college samen gaan lunchen.

Man was ruim 30 jaar geleden een charmante man van middelbare leeftijd die echt belangstelling had voor anderen.

Mijn stralend onbezorgd leven was langzaam aan het ontspreiden. Hij had hier aandacht voor. Met raad en daad heeft hij mij geholpen: bij het vervolg van mijn studie in Amsterdam heeft hij mij een kamer bezorgd bij vrienden van hem. Zijn leven had toen alweer een andere wending genomen; dit hoorde ik pas later, veel later. Hij liep daar niet mee te koop.

Aan het einde van de collegereeks zei hij dat hij ging werken op een boerderij in Zuid Limburg – een paar dorpen van het dorp waar ik ben opgegroeid. Ik ben hem regelmatig gaan opzoeken op de boerderij. Wij hebben de rest van ons leven steeds contact met elkaar onderhouden – soms alleen een kaartje rond de jaarwisseling, soms logeerden wij bij elkaar op onze levensreis.

Een jaar geleden zijn Man Leben en ik begonnen aan onze Odyssee naar “Wie ben jij – een zoektocht naar ons bestaan”.

Narrator is als verteller voor deze zoektocht uitgenodigd.

De zoektocht naar “Wie ben jij” gaat over jou en mij en over alles dat met ons in verbinding staat. Zijn jij en ik verbonden of zijn wij gescheiden? Wat maakt jou tot degene die jij bent? Wie ben jij voor jouw geboorte en wie zal jij zijn na jouw overlijden? Besta jij zonder heeal? Hoe ben jij bewust van jezelf? En hoe zijn anderen bewust van jou? Het antwoord op al deze vragen is ons voorlopig onbekend, maar toch stellen wij deze vragen.

Wij zij op zoek gegaan naar de weg die jou vormt tot wat jij bent. Deze zoektocht – met 17 aanlegplaatsen – zal een thuiskeer zijn. Odysseus deed tien jaren over zijn reis van Troje naar huis. Wij doen heel wat langer over onze Odyssee: onze tocht voert van het begin aller tijden tot nu. Aan het einde zullen wij terugkijken op onze reis. Wij zien dat alles in een zucht is volbracht.

Tijdens het begin van de zoektocht hebben jij en ik op onze eerste aanlegplaats de volkomen eenheid beleefd. Bij aanlegplaats twee hebben wij de scheiding van lucht en aarde – *“als er ook maar een haarbreedte van verschil is, dan zijn hemel en aarde duidelijk gescheiden”* [1] – en daarna alle volgende delingen doorstaan: wij zijn volkomen uit elkaar gevallen. Na een onvoorstelbare lange tijd zijn wij weer in een menselijke vorm teruggekeerd.

Wij hebben vervolgens aanlegplaats drie bezocht. Hier hebben wij ervaring hoe mensen de twijfel en scheiding proberen te overwinnen door het plaatsen van “mensen, objecten, offergaven en het woord in het midden” tussen henzelf en de onzekerheid. Als voorbereiding voor het vervolg van onze Odyssee is er een intermezzo gevolgd. Het verslag van het eerste deel van onze Odyssee is te verkrijgen op de website van de uitgeverij.

Op het tweede deel van onze Odyssee gaan wij de volgende vijf gangbare werkelijkheden als aanlegplaats aandoen:

- o Feiten en logica
- o Intensiteiten en associaties
- o Leegte
- o Verandering
- o Onderlinge verbondenheid

Wij gaan in dit tweede deel van de Odyssee de wereld van alle dag betreden.

Geen bestaand mens heeft model gestaan voor een van de hoofdpersonen. Hun namen kunnen Alleman en Iederman zijn. Nu is het tijd om jou en mij een fictieve naam en plaats in onze samenleving te geven. Jouw naam is Man Leben, mijn naam is Carla Drift en de naam van uw verteller is Narrator.

In deze biografie van “Man Leben – Een Leven” wordt een korte beschrijving gegeven van zijn levensloop tot op heden. De biografieën van Narrator en mij volgen voordat wij verslag zullen gaan uitbrengen over onze belevenissen bij de vijf gangbare werkelijkheden.

Op het derde deel van onze Odyssee zijn wij van plan om zeven andere werkelijkheden te bezoeken:

- o Ishvara
- o Et incarnatus est
- o Toon mij een kleine waarheid
- o Geen tijd, geen verandering
- o Gij zijt dat
- o En Dood heeft hier geen verblijf
- o Hier en nu

De laatste aanlegplaats op onze zoektocht zal zijn:

- o Nul – Niet een, niet twee

[1] Zie ook: Wick, Gerry Shishin, *The Book of Equanimity – Illuminating Classic Zen Koans*. Somerville MA: Wisdom Publications, 2005, p. 54.

Biografie

V OOROUDEERS *19 september 2011*

Gerimpeld gezicht

Bladeren op de herfstgrond

Voren van leven

HET eerste deel van jouw levensbeschrijving gaat over jouw voorouders en ouders, voordat jij in hun leven kwam. Jij vertelt over jouw voorouders:

“Ongeveer 4500 jaar geleden zijn mijn voorouders onze geschiedenis binnengetrokken. Hiervoor hebben zij een niet te bevatten lange tijd op aarde geleefd. Een samenhangende geschiedenis van deze eerste periode ontbreekt. Bij opgravingen, op wandschilderingen, in het landschap, in gebruiken, in handelingen en in woorden zien wij nog flarden van hun leven.

Het laatste deel van de geschiedenis van mijn voorouders is beschreven in het boek “Omwervingen – De Geschiedenis van het Joodse Volk” [1] van Chaim Potok. Voor zover ik kan nagaan, zijn mijn voorouders rond 2500 v. Chr. van Mesopotamië naar het “Beloofde Land” getrokken. Na een kort uitstapje naar Egypte zijn zij weer in Jeruzalem teruggekeerd. Rond 600 v. Chr. gaf de Babylonische koning opdracht om Jeruzalem te vernietigen.

Mijn voorouders zijn als krijgsgevangenen meegevoerd naar Babylon – de wereldstad met de hangende tuinen, waar zij verrassend goed zijn behandeld. Een deel van mijn familie is daar gebleven, maar mijn voorouders zijn rond 500 v. Chr. teruggekeerd naar Jeruzalem – een plaats waar na de vernietiging de schapen graasden. Tot voor kort zijn de oude familiebanden met Babylon blijven bestaan: wij hebben elkaar door de eeuwen heen met raad en daad geholpen.

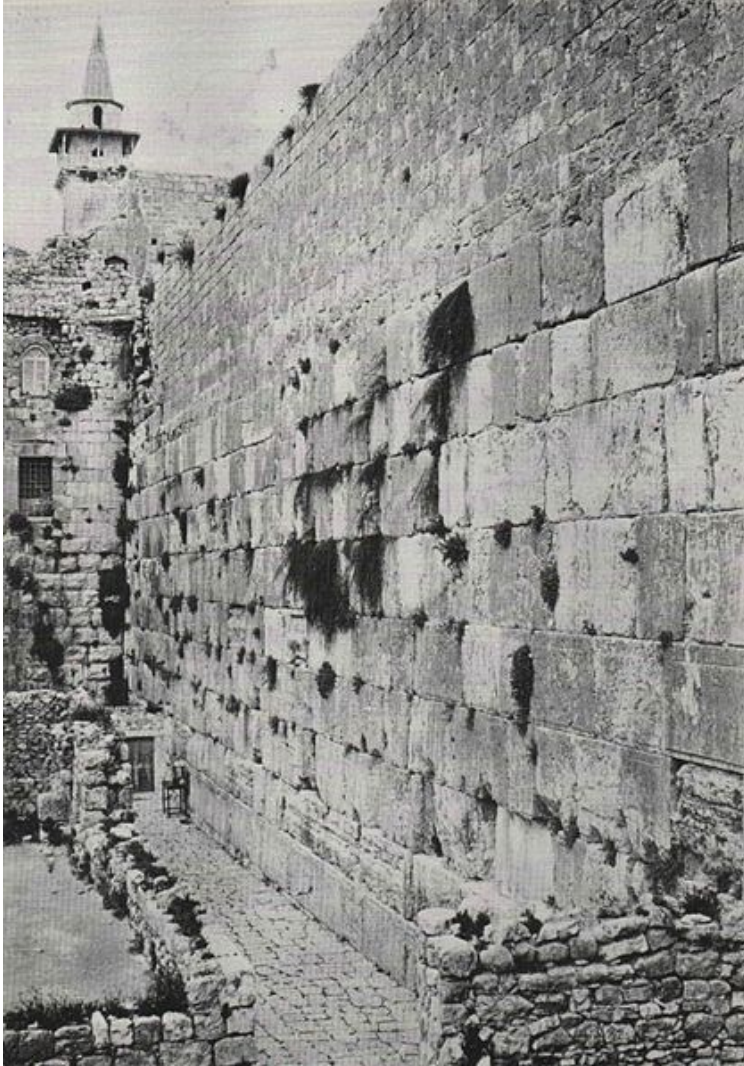
[2]

[3]

Na de val en vernietiging van Jeruzalem door de Romeinen rond 70 n. Chr. – waarbij alleen de Klaagmuur van de Tempel is overgebleven – zijn mijn voorouders weggetrokken naar Europa.

[4]

Waarschijnlijk hebben zij tot het begin van de Kruistochten vooral internationale handel gevoerd. Aan het begin van de kruistochten hebben zij zich gevestigd in of rond het Islamitische Cordoba. Rond het jaar 1000 n. Chr. was Cordoba een stad met meer dan een half miljoen inwoners. Het was in die tijd het belangrijkste financiële, commerciële en culturele centrum van de wereld en het beschikte over een bibliotheek met 400.000 boeken [5]. Zij zijn daar waarschijnlijk schrijvers en boekhouders geweest.

In 1236 n. Chr. nam de Spaanse koning bezit van Cordoba: dit was een verslechtering voor mijn voorouders. Mijn voorouders probeerden te ontsnappen aan vervolging door zich te bekeren tot het Katholieke geloof. Dit hielp niet, want er werd steeds heftiger opgetreden tegen gelovigen – Joden en Islamiëten – die nog heimelijk hun traditionele geloof beoefenden.

Uiteindelijk zijn mijn voorouders rond 1500 n. Chr. naar het Baltische gebied in Noord Duitsland, Polen en Litouwen getrokken. Zij zijn daar handel gaan drijven.

Enkele jaren na de terugtocht van Napoleon uit Rusland zijn mijn voorouders naar het midden van Duitsland verhuisd. De familie van mijn moeder heeft zich in Frankfurt am Main gevestigd. De familie van mijn vader heeft in verschillende Duitse steden gewoond. Mijn moeder heeft mijn vader leren kennen nadat hij in 1927 aan de universiteit van Frankfurt am Main is gaan studeren. Door de universiteit behoorde Erich Fromm [6] tot hun kennissenkring. Wij zullen zijn boeken [7] tijdens onze Odyssee tegenkomen. In het begin van 1933 zijn mijn ouders getrouwd. In datzelfde jaar is in Duitsland een ander bewind aan de macht gekomen: Erich Fromm is eerst naar Genève en later naar de Verenigde Staten vertrokken; mijn ouders zijn naar Amsterdam verhuisd”, zeg ik.

“Van mijn familie is maar weinig bekend”, zeg ik.

“Dat kan een zegen zijn, want vele verhalen eindigen met – en ze leefden nog lang en gelukkig”, zeg jij.

In het volgende bericht beginnen wij met de beschrijving van de aanvang van jouw leven.

[1] Potok, Chaim, *Omszwervingen – De Geschiedenis van het Joodse Volk*. 's-Gravenhage: BZZTôH 1999

[2] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Babydon_1932.jpg

[3] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/File:The_historical_city_of_Babylon.jpg

[4] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Western_Wall

[5] Bron: [http://nl.wikipedia.org/wiki/C%C3%B3rdoba_\(Spanje\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/C%C3%B3rdoba_(Spanje)) en http://en.wikipedia.org/wiki/Cordoba,_Andalusia

[6] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Erich_Fromm

[7] Fromm, Erich, *Escape from Freedom*. New York: Rinehart & Co, 1941

Fromm, Erich, *The Forgotten Language*. New York: Rinehart & Co, 1951

Fromm, Erich, *The Sane Society* (1955)

Fromm, Erich, *The Art of Loving* (1956)

E ERSTE Jaren

23 september 2011

Wie kann man leben, wenn man nicht sterben will [1]

IN het vorige bericht heb jij de geschiedenis van jouw voorouders en ouders – tot het moment dat jij in hun leven kwam – in een vogelvlucht verteld. Geen bestaand mens heeft model gestaan voor een van de hoofdpersonen. Hun namen zouden ook Alleman en Iederman kunnen zijn. Jij gaat nu verder met jouw eerste levensjaren:

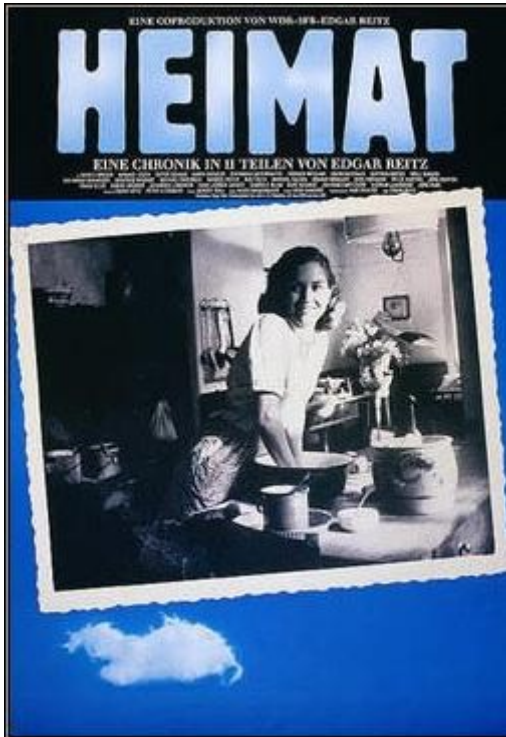
“Op de avond waarop ik eind maart 1933 in het leven van mijn ouders kwam, hadden zij besloten om Frankfurt am Main te verlaten. Zij zijn naar Amsterdam verhuisd met achterlating van veel van hun bezittingen. Nooit hebben zij mij dat verteld, maar ik denk dat ik in deze nacht ben ontstaan binnen een cocon van liefde, hoop en vertroosting.

Eerst een schets van de tijd waarin ik ben ontstaan. Duitsland was na de nederlaag in “Een oorlog als geen ander, een oorlog als elkeen” vervallen in een diepe economische crisis met grote werkloosheid. In 1923 was door de herstelbetalingen de hyperinflatie van geld – als vertrouwenwekkend object in het midden – zo groot, dat het verdiende salaris aan het einde van de ochtend in een heel brood moest worden omgezet, omdat in de loop van de middag dat geld nog maar enkele boterhammen waard was. Mijn grootouders hebben in die tijd een klein basiskapitaal in harde munten in Nederland en Zwitserland ondergebracht.

[2]

Mijn voorouders en ouders zijn altijd buitenbeentjes geweest in iedere samenleving – ook in Duitsland – met alle gevolgen van dien. In de tweede helft van de jaren 1920 en het begin van de jaren 1930 ontstond in Duitsland een overweldigende dadendrang, hoop en toorn – ijselijke toorn [3]. Autowegen werden aangelegd, industrie leefde op, een enorme drang tot leven ontstond en de soldatenlaarzen werden opnieuw in het vet gezet voor de mars vooruit. *“Alles op de pof; wie gaat dat betalen”*, zei de oma van Hermann Simon in *“Heimat – Eine deutsche Chronik”* [4] na een bezoek aan familie in het Ruhrgebied. De prijs in de toekomst was toen nog onvoorstelbaar [5].

[6]

Om dit onderling vertrouwen in de Duitse samenleving te bestendigen waren een "persoon in het midden", "objecten in het midden", "mythes" en "rituelen" [7] nodig. De zondebok in de samenleving was snel gevonden; mijn grootouders en ouders met andere afstammelingen van mijn voorouders werden aangemerkt als collectieve dragers van het kwade. Door het verwijderen van de zondebok uit de samenleving dacht het Duitse volk van al het kwade verlost te zijn.

Het begon met kleine vernielingen en pesterijen, en het ging verder met rookoffers waarin onder andere Synagogen en boeken in brand werden gezet.

[8]

Toen in maart 1933 het andere bewind in Duitsland alle volmachten had verkregen, besloten mijn ouders te vertrekken: zij wilden niet opgeofferd worden. Mijn grootouders zijn gebleven.

In Amsterdam ben ik begin januari 1934 geboren. Ook in Amsterdam was het crisis. Met het klein basiskapitaal van mijn grootouders uit de jaren 1920, konden mijn ouders een bestaan opbouwen in een wijk die leek op de Rivierenbuurt [9]. Mijn vader ging in de handel. Ik groeide op als een Amsterdamse jongen.

In mei 1940 overspoelde het andere bewind uit Duitsland ook Nederland. Enkele kennissen van mijn ouders pleegden zelfmoord, omdat zij in wanhoop geen andere uitweg meer wisten. Mijn ouders vervolgden hun leven. In september 1940 ging ik gewoon naar de lagere school. Behalve de "J met gele ster" op mijn kleren, ging het leven verder tot het einde van 1941. Op een avond

voordat ik bij mijn tante ging logeren, hebben mijn ouders mij gezegd dat ik lang weg zou blijven, maar uiteindelijk zou alles goed komen.

Bij mijn tante ben ik een nacht gebleven. Via enkele tussenstations ben ik met een nieuwe voor- en achternaam op een boerderij in Zuid Limburg beland. Van dat moment was mijn officiële naam Hermanus [10] Maria Jacobus [11] Leben; ik was Katholiek gedoopt. Men noemde mij Man – een naam die ook met tegenwind ver over de velden draagt”, zeg jij

“Ik kom ook Zuid Limburg. Ik herkende jouw voornaam “Man” meteen. Er zijn daar zoveel voornamen die ver over de velden dragen. Math van Mattheüs, Wiel van Wilhelmus, Sjeng of Sjang van Johannes, Sjraar van Gerard, Joep van Josef, Pie van Peter, Nant van Ferdinand, Sjeuf, Sjier. Bij al deze namen heb ik gezichten”, zeg ik.

“Al deze namen en gezichten draag ik ook met mij mee”, zeg jij.

“En jouw ouders?”, vraag ik.

“Ik draag hen altijd met mij mee. Een klein jaar nadat ik mijn ouders voor het laatst heb gezien, is in 1942 mijn zusje geboren met de naam Carla [12]. Dat is het enige dat ik van haar weet. Nog steeds als ik vrouwen zie van haar leeftijd met mijn familietrekken, kijk ik of zij het is. Ik heb eens gelezen: *“Als er ook maar een haarbreedte verschil is, dan zijn hemel en aarde duidelijk gescheiden* [13]”. Er stond ook bij: *“De weg van het hemelrijk is niet moeilijk, deze weg houdt niet van keuzes maken”* [14]. Later meer”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over jouw schooltijd in Zuid Limburg.

- [1] Vertaling: Hoe kan men leven, als men niet wenst te sterven.
- [2] Bron afbeelding: <http://de.wikipedia.org/wiki/Geld>
- [3] Zie ook: De openingsstrofe van de Ilias “*Toorn, ijzelijke toorn die ontelbare verschrikkingen bracht*” in het bericht van 31 augustus 2001: “Een oorlog als geen ander – de hoofdrolspelers”
- [4] Bron: Reitz, Edgar, *Heimat – Eine deutsche Chronik*. 1984 Zie ook: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Heimat_\(Edgar_Reitz\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Heimat_(Edgar_Reitz))
- [5] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars_and_anthropogenic_disasters_by_death_toll en voor de prijs van de Spaanse griep aan het einde van de Eerste Wereld Oorlog: http://en.wikipedia.org/wiki/1918_flu_pandemic
- [6] Bron afbeelding: [http://en.wikipedia.org/wiki/Heimat_\(film\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Heimat_(film))
- [7] Zie eerdere berichten met gelijknamige titels.
- [8] Foto van brand in de Synagoge in de Börnestraße in Frankfurt am Main tijdens de Kristallnacht op 9 November 1938. Bron afbeelding: <http://www.frankfurt.frblog.de/ostend-industrieviertel-mit-juedischen-wurzeln>
- [9] Voorbeeld van geschiedenis van vluchtelingen uit Duitsland: <http://www.zuidelijkewandelweg.nl/tijdtijn/razzia%27s.htm>
- [10] De naam Hermanus is samengesteld uit “Herr” en “Man”. Mogelijk is het Duitse woord “Herr” verwant met de werkwoord kern “√hr̥” die in het Sanskriet “offeren, aanbieden” en “nemen, wegnemen” betekent. Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta. Zie ook de eerste Chorus uit de Cantate 131 van van Johann Sebastian Bach: “*Aus der Tiefe rufe ich, Herr, zu dir. Herr, höre meine Stimme, lass deine Ohren merken auf die Stimme meines Flehens!*”. “Man” betekent in het Sanskriet “denken/ beschouwen/waarnemen”.

[11] Waarschijnlijk is deze naam nauw verbonden met de werkwoord kern “√śak” dat in het Sanskriet “vaardig, capabel zijn en in staat zijn tot” betekent.

[12] De naam Carla is samengesteld uit “car” dat in het Sanskriet “bewegen, zwerven” betekent en “la” dat “ondernemen of geven” betekent.

[13] Bron: Wick, Gerry Shishin, *The Book of Equanimity – Illuminating Classic Zen Koans*. Somerville MA: Wisdom Publications, 2005 – casus 17, p. 54.

[14] Bron: Hekiganroku - Casus 2. Zie ook: Yamada Kôun Roshi, *Hekiganroku, Die Niederschrift vom blauen Fels*. München: Kösel-Verlag, 2002

SCHOOLTijd in Zuid Limburg

26 september 2011

Die Zeit die man leben nennt [1]

TOT het einde van 1941 heb jij als een Amsterdamse jongen de vroege jeugd in Amsterdam doorgebracht.

[2]

Geen bestaand mens en plaats heeft model gestaan voor een van de hoofdpersonen en plaatsen. Hun namen zouden ook Alleman, Iederman en Overall kunnen zijn.

Net voor jouw achtste verjaardag heb jij afscheid moeten nemen van jouw ouders. Na een nacht logeren bij jouw tante, ben jij via

enkele tussenstations met de nieuwe naam Hermanus Maria Jacobus Leben – roepnaam Man – als katholieke jongen op een boerderij in Zuid Limburg aangeland.

Jij bent op jouw achtste verjaardag in een land terecht gekomen waar een taal zover reikt als tot waar je kunt kijken [3]. Door dit land zijn zoveel vreemde legers getrokken, dat het nieuwe bewind uit Duitsland geen schokkende verandering bracht. Maar met de wijze waarop men er leeft en wie er mag leven, daar heeft de Pruisj – of Duitser – en de Holländer – of Nederlander – of niets mee te maken. In 1942 is het leven er verder gegaan zoals het in Limburg al vele duizenden jaren verder gaat.

Jij gaat verder met jouw lagere schooljaren:

“Een lange reis te voet, achter op de fiets, per trein en met paard en wagen is gevolgd, toen ik bij mijn tante vertrok. Een aantal nachten heb ik bij verschillende mensen gelogeed. Tussendoor ben ik Katholiek gedoopt en ik heb een nieuwe naam gekregen. Deze naam gebruik ik nog steeds. Aan het einde van de reis ben ik net voor het vallen van de avond in een andere wereld terecht gekomen; een boerderij in de omgeving van Valkenburg aan de Geul [4]. Ik kon niemand verstaan. De boerderij leek op een kasteel omringd met muren en de gebouwen roken anders dan alles wat ik gewend was. De boer en boerin – die mij als peetoom en peettante hadden geadopteerd – en de knechten waren gastvrij. Eerst kreeg ik avondeten: brood met veel lekker beleg. Ik was moe en ben snel in slaap gevallen in een vreemde slaapkamer. De volgende morgen begon het ritme van de boerderij, kerk en school: eerst helpen met het melken van de koeien, mee naar de kerk – een vreemde wereld – ontbijten en dan naar school. De pastoor heeft mij in de klas voorgesteld. Vreemde blikken; ik kon niemand verstaan.

Na school helpen op de boerderij. Later ook spelen met klasgenoten. Op school bleef ik een buitenbeentje: ik kon veel te goed leren.

[5]

Na de periode van gewenning is dit de mooiste tijd uit mijn leven geweest. Alles was stabiel tussen mijn achtste en twaalfde jaar. In die tijd ben ik gaan wennen aan de seizoenen, de verandering van het licht en de ritmiek van de natuur. Ik draag nog altijd de veldbloemen met mij mee, de kerk met de processies door de velden, en het goud gele licht uit die tijd.

[6]

Al snel mocht ik – net als alle kinderen van school – gaan biechten. Ik probeerde als een van de laatsten aan de beurt te zijn. Nadat enkele klasgenoten waren geweest, ging het deurtje van de pastoor open. Hij deed kwaad het deurtje van een brutale jongen open, en na enkele kletsende draaien om de oren – in een boerenomgeving deed dat geen pijn – mocht hij zijn boetedoening verrichten. Ik had eigenlijk geen zonden begaan, maar ik besloot een paar kleine zonden te verzinnen; mijn eerste afwijking van het rechte pad. Later volgden er meer.

Op 10 jarige leeftijd ben ik onverwachts verliefd geworden op een meisje in het dorp. Het leek of de bliksem insloeg, zo heftig en onverwachts; ik zag alleen een witte gloed. Daarna was het leven anders met extra gevoelens en zorgen erbij. Niemand heeft hier ooit van geweten.

Later heb ik nooit meer zo onbevangen meegeholpen op de akkers bij het ploegen, eggen en zaaien. De geur van vers omgeploegde aarde rook nog alleen naar groei en bloei. Nadat ik uit Zuid

Limburg ben vertrokken, heb ik de geur van verse aarde ook verbonden met droefheid en verlies [7].

Tussendoor is in september 1944 het andere bewind – afkomstig uit Duitsland – verdreven uit Zuid Limburg zonder enige schermutselingen in ons buurtschap. In de buurt van Aken, in de Ardennen en in Noord Limburg is wel hevig gevochten. Er arriveerde een nieuw bewind uit het Westen met eerst de spanning van de verandering en later de gewenning; het leven hernam zijn ritme.

In de zomer van 1946 is mijn tante gekomen. Met haar ben ik verhuisd naar een dorp in de buurt van Rotterdam. Ik ging van een omgeving die volkomen Katholiek is, naar een plaats die doordrenkt was van een innerlijk geloof en schuldgevoel met een harde “G” en scherpe “S”. Als ik terugkijk, is deze verhuizing – naast het krijgen van kinderen – de grootste verandering in mijn leven”, zeg jij.

“De veranderingen zullen grote schokken zijn geweest”, zeg ik.

“In Limburg kwam het zoals het kwam, het was zoals het was en het ging zoals het ging; niet anders. De verliefdheid, dat was wel een verandering. Daarna was het leven niet meer hetzelfde, niet meer zorgeloos zoals daarvoor. Ik heb er een heel goede tijd gehad. Rond 1975 heb ik nog een kleine twee jaar op dezelfde boerderij gewoond: weer een goede tijd. De schokkende zaken kwamen pas toen ik weer in Holland ging wonen”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over mijn middelbare school jaren in de buurt van Rotterdam.

[1] Er is een film met dezelfde titel; zie: <http://www.tvspiefilm.de/kino/filmarchiv/film/die-zeit-die-man-leben-nennt,1318419,ApplicationMovie.html>

[2] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:AmstelAmsterdamNederland.jpg>

[3] Tot de tijd van Napoleon reikte in Frankrijk de grens van een taal niet verder dan tot waar men kon kijken. Zie: Robb, Graham, *The discovery of France*. London: Picador, 2007

[4] Geen bestaande boerderij of plaats in de buurt van Valkenburg heeft model gestaan voor dit bericht.

[5] Voorbeelden van boerderijen in Zuid Limburg. Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Houtemstgerlach.jpg>

[6] Bron afbeelding: <http://www.sxc.hu/browse.phtml?f=download&id=1361079>

[7] Denk aan de titel van Pavese, Cesar, *La terra e la morte*.

SCHOOLTijd in Holland

30 september 2011

Ein Weg durch das Abenteuer, das man Leben nennt

J IJ vervolgt met jouw middelbare schooltijd in Holland.

“In de zomer van 1946 is mijn tante bij mijn peetoom en peettante op bezoek gekomen. Zij heeft er een week gelogeed. Na deze week ben ik bij mijn tante in een dorp in de buurt van Rotterdam gaan wonen. Het afscheid van mijn peetouders was niet makkelijk; gelukkig ben ik nog geregeld bij hen gaan logeren: iedere keer weer bijzonder.

In de trein in de buurt van Rotterdam verbaasde ik mij erover dat een land zo plat en leeg kon zijn. En zo vol sloten en slootjes. Later begreep ik dat dit het resultaat was van een eeuwenlang samenleven met het water en het drooghouden van de polders.

[1]

[2]

Toen wij in ons nieuwe huis aankwamen, had mijn tante droef nieuws. Mijn vader en moeder hadden de oorlog en de gevolgen van het andere bewind uit Duitsland – dat ook Nederland had overspoeld – niet overleefd. Mijn vader was omgekomen in

Auschwitz [3], mijn moeder door ziekte en uitputting in Dachau. Verder heeft mijn tante nooit meer over de oorlogstijd gesproken. Ik heb haar hierover nooit vragen gesteld: het was overduidelijk dat dit te pijnlijk was. Na de oorlog is zij door verre familie geholpen aan een betrekking op een handelskantoor.

In Holland woonde ik in een Christelijk dorp, ik ging naar een Christelijke middelbare school en wij gingen naar een Christelijke kerk met volkomen andere gebruiken. Wel moest ik van mijn tante regelmatig de Joodse geschriften bestuderen; deze erfenis van mijn voorouders werd niet verloochend. Alles weer even vreemd, ook mijn voornaam was vreemd en een Duits klinkende achternaam veroorzaakte in het begin ook bedenkingen. Ik kon de mensen wel verstaan, maar ze reageerden anders. Door mijn tongval en gedrag was ik opnieuw een buitenbeentje. In Holland werd veel melk gedronken – liefst een liter per dag; in Limburg werd alleen een beetje melk in de koffie gedaan. Bij feesten was er als traktatie een plakje cake in plaats van overvloedig vruchtenvlaai: de buurvrouw in Limburg liet bij de bakker voor een belangrijk feest wel 24 verschillende vlaaien afbakken en die gingen allemaal op.

Na verloop van tijd raakte ik gewend aan ons nieuwe leven in Holland. Ik kreeg vrienden op de nieuwe school, ik werd weer in stilte verliefd en ik haalde na 6 jaar mijn diploma. Daarna ben ik in Delft Bouwkunde gaan studeren”, zeg jij.

“Jo Ritzen, die vanuit Zuid Limburg Technische Natuurkunde in Delft is gaan studeren, heeft in zijn autobiografie [4] geschreven dat de overgang van Limburg naar Holland de grootste verandering in zijn leven was. Jouw veranderingen zijn groter”, zeg ik.

“Voor mij was er geen keuze. Het kwam het zoals het kwam, het was zoals het was en het ging zoals het ging; net als het weer of de wind, niet anders”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over jouw studiejaren in Delft.

[1] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Tussen_Bergambacht_en_Schoonhoven,_panorama2_foto2_2010-07-04_13.41.JPG

[2] <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:MolenVanafDijk.JPG>

[3] De naam Auschwitz is afkomstig van de Poolse plaatsnaam Oświęcim in de buurt van het kamp. Veel Joden die voor de oorlog in Oświęcim leefden, noemden deze plaats Oshpitzin – het Yiddish woord voor gast – omdat deze plaats voor de oorlog bekend was om haar gastvrijheid. Bron: Glassman, Bernie, *Bearing Witness - A Zen Master's Lessons in Making Peace*. New York: Bell Tower, 1998, p. 4

[4] Ritzen, Jozef Maria Mathias, *De Minister – Een Handboek*. Amsterdam: Bert Bakker, 1998.

S TUDIETIJD in Delft

3 oktober 2011

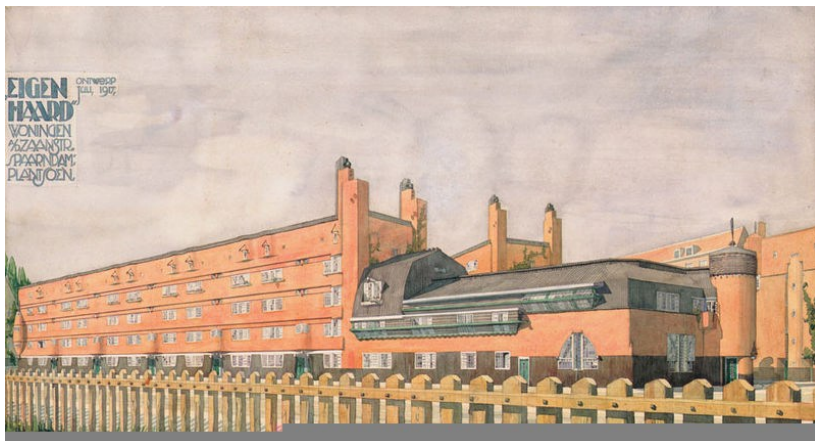
Traume soll man leben

JIJ vervolgt met jouw studie jaren in Delft:

“Na het behalen van mijn middelbare schooldiploma ben ik vier weken met twee vrienden in Nederland, België en Frankrijk gaan kamperen. Mijn tante moedigde mij aan om te gaan studeren en op kamers te gaan; zij wilde dat ik op deze manier in de voetsporen van mijn vader kon treden. Door de wederopbouw was ik geïnteresseerd geraakt in architectuur. Ik ging in Delft bouwkunde studeren en ik vond een kleine kamer in een huis aan de Oude Delft. Ik genoot van het studentenleven, studentenvereniging, twee jaar roeien, jazz, uitstapjes naar Amsterdam, Parijs, en natuurlijk was er de architectuur. De huivering van het nieuwe: Amsterdamse School, Frank Lloyd Wright, De Nieuwe Zakelijkheid, Glasshouse.

[1]

[2][3]

[4]

[5]

Net na mijn 21ste verjaardag volgde een ontzuivering. Mijn tante legde verantwoording af over haar tijd als voogd en zij droeg het nalatenschap van mijn vader en moeder aan mij over. Zij had het goed gedaan, maar het tijdsgewricht was haar niet goedgezind geweest.

Zij toonde hoe het klein basiskapitaal – dat mijn grootouders rond 1923 in Amsterdam hadden belegd – door mijn ouders in 1933 was gebruikt om een nieuwe start in Nederland te maken. Met een deel van dit geld was in Amsterdam een huis gekocht; de rest was als reservekapitaal aangewend voor de handel. De handel was redelijk voorspoedig verlopen totdat het andere bewind uit Duitsland belemmeringen ging opwerpen. Bij de deportatie van mijn ouders naar Duitsland zijn de roerende goederen in beslag genomen of verdwenen. Hun huis is in de oorlog geconfisqueerd voor huisvesting.

De eerste post die mijn tante in 1945 kreeg bij haar terugkeer in Nederland, waren aanslagen van de Nederlandse overheid voor de belasting die tijdens de oorlog door mijn familie nog niet was betaald. Zij begreep dat de Nederlandse overheid na de oorlog alles

van de grond moest opbouwen net als alles en iedereen. Mijn tante moest als erfgenaam en voogd de verplichtingen nakomen voor de overledenen en voor mij. Alle bezittingen waren vervlogen of niet toegankelijk. Het huis van mijn ouders was bewoond door andere mensen. Vele rekeningen voor onderhoud van deze voormalige woning stonden open of waren door anderen voorgeschoten. Ook het eigendomsrecht over het huis werd betwist. Door het eigendom van het huis officieel over te dragen aan nieuwe eigenaren, konden net alle schulden en belastingaanslagen worden voldaan.

Gelukkig kreeg mijn tante een betrekking bij een handelskantoor waardoor zij een nieuw bestaan kon opbouwen. Vanuit deze basis had zij toegang kunnen krijgen tot het andere klein basiskapitaal dat mijn grootouders in Zwitserland hadden ondergebracht. Met dit basiskapitaal kon zij mijn onderhoud en studie bekostigen. Zij wenste dat ik een goede tijd studietijd zou hebben: ik genoot van de zorgeloze eerste twee jaren van mijn studie.

Een wens van mijn tante heb ik pas veel later – nadat ik 50 jaar was geworden – kunnen invullen. Zij vroeg mij om mijn vader en moeder te eren niet alleen met mijn leven zoals ik voor mijn volwassenheid had gedaan, maar ook te eren met een dodenherdenking. Ik dacht eerst aan “Dies Irae” [6] – of de “Dag van Toorn” – als herdenking van het noodlot en verschrikkingen die mijn vader en moeder in de oorlog hadden getroffen. Het verzoek van mijn tante ging verder: zij vroeg mij – wanneer ik daar rijp voor was – om mijn ouders te eren volgens de Joodse dodenherdenking Kaddish [7] met de openingstekst: “*U zij geprezen en heilig is uw naam in de wereld gemaakt naar uw wil*”. Deze tekst lijkt sterk op het Christelijk equivalent “*U zij de glorie*” [8]. Veel later was ik eindelijk rijp en nederig om deze teksten een heel jaar lang te zeggen en daarmee de wens van mijn

tante te vervullen. Ik kon daar pas mee beginnen nadat een monnik in een klooster zag dat ik veel moeite had met buigen. “Weet jij voor wie jij buigt?”, vroeg hij. Ik antwoordde dat ik moeite had om op deze manier God te eren. Daarop zei de monnik: “De buigingen zijn buigingen voor jezelf”. Dit antwoord drong pas jaren later tot mij door.

Na deze ontzuivering, heb ik vier jaren later mijn ingenieursdiploma behaald. Mijn afstudeerwerk had betrekking op utiliteitsbouw: redelijk tot goed werk, maar het niveau van de beste architecten was mij niet gegeven,” zei jij.

“De rijpheid en nederigheid heb ik nog niet. Ik zit nog vol opstand”, zeg ik.

“Het heeft mij veel moeite gekost om dit te bereiken”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over jouw vruchtbare jaren in de samenleving.

[1] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Scheepvaarthuis5.jpg>

[2] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Michel_de_Klerk_Spaarndammerplantsoen_Amsterdam.jpg

[3] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Amsterdam_School

[4] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Wrightfallingwater.jpg>

[5] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Glasshouse-philip-johnson.jpg>

[6] Zie ook: http://nl.wikipedia.org/wiki/Dies_irae

[7] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Kaddish>

[8] http://nl.wikipedia.org/wiki/U_zij_de_glorie

[9] Ketelhuis bij de Rotterdamseweg in Delft. Dit ketelhuis is een voorbeeld van de nieuwe zakelijkheid. Het ontwerp is van het architectenbureau Van Den Broek en Bakema – zie ook: <http://www.broekbakema.nl/> Bron afbeelding: Screenprint uit Google maps.

L EVEN van Alledag

7 oktober 2011

Wie soll man leben

JIJ vervolgt met jouw bedrage aan de samenleving en het leven van alledag in Amsterdam:

“Mijn algemene ontwikkeling heb ik doorlopen op een katholieke lagere school in Zuid Limburg en een Christelijke middelbare school in Rotterdam. Door mijn tante heb ik in mijn middelbare schooltijd regelmatig de joodse geschriften bestudeerd. Indertijd waren dat voor mij volledig verschillende werelden. Nu ik terugkijk, zie ik vooral de grote overeenkomsten.

Onbevangen ben ik in Delft een vrijgesteld leven begonnen met mijn studie Bouwkunde. Net na mijn 21st verjaardag volgde de ontnuchtering. Mijn tante legde rekenschap af over haar voogdij en over de afhandeling van de erfenis van mijn ouders en familie. Zij had het uitstekend gedaan, maar het tijdsgewricht zat tegen. Hierna heb ik in vier jaar mijn studie afgerond met een redelijk tot goed afstudeerwerk op het gebied van utiliteitsbouw.

De wereld van alledag nam mij in zich op. Ik heb eerst een blauwe maandag op een architecten bureau gewerkt aan utiliteitsprojecten. Via dit bureau ben ik in de handel in bouwmaterialen terechtgekomen. Begin jaren 60 kwam er veel meer geld in de samenleving en er was meer geld beschikbaar voor bouwmaterialen. Op dit tij ben ik meegelift.

[1]

Door mijn werk op het architecten bureau heb ik mijn vrouw en moeder van drie kinderen leren kennen. Op de middelbare school en de eerste twee jaren van mijn studie ben ik enkele keren verliefd geweest, maar er was altijd een afstand. Nu zag ik haar en zij leek in een witte gloed te staan; niet zo overweldigend als toen ik op de lagere school voor het eerst verliefd werd. Toen sloeg de bliksem in en alles was volkomen wit, nu was het lieflijker en zij stond alleen in een witte gloed. Gelukkig kon ik nog enkele zinvolle woorden uitbrengen. De tweede keer had ik de durf om haar mee uit te vragen. Zo ging het verder. Wij zijn snel verloofd en in 1959 zijn wij getrouwd. Een korte tijd hebben wij in een flat gewoond en toen de kinderen kwamen, zijn wij naar een doorzonwoning in de buurt van Amsterdam verhuisd.

De handel in bouwmaterialen was heel succesvol. Voor mij begonnen mijn “Jaguar” jaren.

[2]

Ik hou de beschrijving van deze “Jaguar jaren” kort, omdat Lucy Irvine [3] in haar verslag over het verblijf op een verlaten eiland in de Stille Oceaan het niet kon uitstaan als haar compagnon “G” begon over zijn “Jaguar days”. Onze welstand nam toe en wij verhuisden naar een vrijstaande woning aan de rand van de stad; wij gingen met vakanties steeds verder weg. De kinderen gingen naar de lagere school en alles leek rustig verder te kabbelen.

Met de toegenomen welstand ontstond er aan het einde van de jaren 60 een sluimerend onbehagen in de samenleving die ook in ons gezin een plaats kreeg. Structuren en manieren van samenleven veranderden, waarden en normen veranderden en wij voelden een grote toename van vrijheid [4] en mogelijkheden.

De verbeelding leek aan de macht te komen. De sleur van een vast gezin met vaste manieren van samenleven veranderde in een vrijer gezin met vrije omgangsvormen. Ons huwelijk ging toen over in een vrij huwelijk waarin plaats was voor andere relaties. De Jaguar was als gezinsauto ingeruild tegen een Renault 4 – een heerlijk rijdende auto, die deinde zoals alles in die tijd –, want we voelden ons nog steeds jong en alternatief en we wilden wat.

[5]

Het werk ging nog even voorspoedig en vroeg om een andere auto – een Saab 99. Terugkijkend was de vreugde van deze vrijheid en het aangaan van andere relaties vluchtig en oppervlakkig; de sluimerende onvrede bleef aanwezig.

[6]

De tweede feministische golf rolde ook ons gezin binnen. Na ons trouwen hield mijn vrouw op met werken, zij zorgde voor alles in en rondom het huis, en voor de kinderen; ik zorgde voor het inkomen, voor alle officiële zaken en het beheer van ons eigendom. Samen maakten we plannen voor de toekomst en wij overlegden over belangrijke beslissingen. Alles was mooi verdeeld zoals toen gebruikelijk. We begonnen met een rustig huwelijk zoals iedereen in die tijd. De hippietijd maakte alles vrijer en joliger; de kleding werd alternatief en de relaties ook. Begin jaren 70 wilde mijn vrouw zich gaan ontwikkelen en zich oriënteren op haar plaats in de samenleving.

Mijn vrouw ging zich ontplooiën; zij begon een studie Talen aan de Universiteit van Amsterdam. Haar sociale leven veranderde – haar nieuwe vriend kwam in ons leven en niet veel later gingen zij met de kinderen een andere weg: zij werd mijn ex-vrouw en een bezoeksregeling met de kinderen volgde. Mijn sociale leven veranderde: er kwamen enkele vriendinnen in mijn leven en mijn vriendenkring veranderde, want onze scheiding had ook een

scheiding in de familie en vriendenkring tot gevolg – “partir est mourir un peu”. Mijn innerlijk onbehagen en onvrede bleef.

Met deze veranderingen kwam er ook zicht op andere religies: in mijn leven hadden het Katholicisme, het Christelijk en Joods geloof al een plaats gevonden – de laatste 25 jaar een sluimerende plaats. Met de alternatieve beweging kwamen ook Oosterse religies in beeld, waarvan het Boeddhisme en het Hindoeïsme later een belangrijke rol in mijn leven zouden gaan spelen.

Aan het einde van de jaren 70 ben ik enkele jaren – naast mijn werk in de handelsfirma – deeltijd docent voor modulaire bouwelementen geweest aan de TU Delft. Ik had toen al een deel van mijn werk overgedragen aan jongere collegae. In die tijd volgde ik de colleges filosofie van professor Luijpen. Zijn kijk op de samenleving heeft grote invloed op mij gehad.

In 1980 werd mijn tante een korte tijd erg ziek; ik heb haar dagelijks bezocht. Gelukkig werd zij snel beter. Tijdens haar herstel hadden wij een gesprek over mijn leven. Zij zei tegen mij: “Het leven heeft zijn loop; meedrijven op de stroom – zo goed als dat gaat – is vaak de enige mogelijkheid. Jouw ouders en voorouders hadden meestal niet veel keuze. Ons geloof geeft dan zin aan ons leven. Jouw leven neemt nu ook zijn loop – anders dan jij wenst. Geef zin aan het leven – waar dat kan – en heb geduld en vertrouwen. Laat jouw leven voor de gedachtenis van jouw ouders en voorouders een zegen zijn – voor hier en voor daar”. Dit was een indirecte herinnering aan de wens van mijn tante om mijn ouders te eren volgens de Joodse dodenherdenking [7]. Ik kon er nog geen invulling aan geven. Ik was er nog niet rijp voor.

In het voorjaar van 1982 overleed plotseling mijn peetoom in Zuid Limburg. Mijn leven was aan verandering toe. Ik ben mijn peettante gaan helpen op de boerderij; ik ging weer in Zuid

Limburg wonen en ik werd tijdelijk boer. Voordat ik vertrok, heb ik mijn zaken in Amsterdam afgehandeld en het huis verkocht. Voor de kinderen heb ik – net zoals mijn grootouders voor mijn ouders hebben gedaan – een klein basis kapitaal in deposito veiliggesteld. Mijn familie heeft deze verandering niet op prijs gesteld. Nu ik terugkijk, had ik enkele stappen niet zo doortastend moeten nemen, maar toen voelde ik dat deze verandering op mijn weg lag”, zei jij.

“Ik herinner mij die verwarrende tijd. In Limburg drongen de veranderingen wat later door, maar aan het einde van mijn middelbare schooltijd had iedereen lang haar en kleurige kleren. Tijdens mijn studie heb ik mij tegen mannen afgezet, want ik vond dat vrouwen een onrechtvaardige plaats in de samenleving hadden”, zeg ik.

“Toen wij trouwden was de samenleving anders georganiseerd. De veranderingen zijn later gekomen. Bij mijn terugkeer in Zuid Limburg ging ik weer terug in de tijd. De verhoudingen tussen mannen en vrouwen waren in Limburg nog niet zo veranderd”, zeg jij.

[8]

Het volgende bericht gaat verder over jouw terugkeer naar Limburg en hoe jij vandaar op drift raakte.

[1] <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Piping01.JPG>

[2] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Jaguar.3point4.750pix.jpg>

[3] Zie: Irvine, Lucy, *Castaway*. Harmondsworth: Penguin Books, 1984

[4] De werkwoord wortel "Vraj" betekent in het Sanskriet "gaan, lopen". Bron: Egenes, Thomas, *Introduction to Sanskrit - Part Two*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 2005 p. 395. Volgens de elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta, heeft "Vraj" ook de betekenis "gaan naar (een vrouw)" en "geslachtsverkeer hebben met" net als het Nederlandse werkwoord "vrijen".

[5] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Renault_4_R_1123_1968.jpg

[6] Bron afbeelding: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:Saab_99_EMS_1974_\(UK_Spec\).jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Saab_99_EMS_1974_(UK_Spec).jpg)

[7] Zie: <http://en.wikipedia.org/wiki/Kaddish>

[8] <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Ford5000.jpg>

T ERUG naar Limburg

10 oktober 2011

Treibend auf die Wellen kann man leben

J IJ gaat verder over jouw terugkeer naar Limburg:

“Mijn peetoom was overleden. De boerderij in Zuid Limburg had dringend hulp nodig. Ik was aan verandering toe; mijn “Jaguar – Saab jaren” waren definitief voorbij. Op de leeftijd van 48 jaren werd ik voor anderhalf jaar boer.

Mijn peetoom en peettante hebben nooit kinderen kunnen krijgen. Dit heb ik altijd al voorvoeld – het is mij pas verteld toen ik ruim volwassen was. Tijdens de oorlog hebben zij zich tot aan het einde van mijn lagere school over mij ontfermd. Ik was meer dan welkom; bij hen heb ik de mooiste tijd van mijn leven gehad. Nu was mijn peetoom in het voorjaar plotseling overleden en de boerderij wilde het ritme van het voorjaar hernemen.

De begrafenis van mijn peetoom verliep volgens Limburgs gebruik. Een zware klok liet droef het dorp weten dat er een dode was, enkele waken, de mis, de gang naar het kerkhof, koffietafel met naar gebruik goed eten. De erfenis hoefde nog niet verdeeld te worden. Mijn peettante stond alleen voor de boerderij, de koeien, de akkers, de moestuin en boomgaard. De overgang naar werk op de boerderij lag op mijn weg. Ik verhuisde opnieuw naar Zuid Limburg.

Ik voegde mij naar het ritme van de dag, maand, seizoen en jaar op de boerderij. Ik kon mij veel van vroeger herinneren, maar veel was veranderd. Mijn peettante volgde nog alle rituelen van de

Katholieke kerk, maar de ontkerkelijking was ook in Limburg al vergevorderd. Vroeger was de boerderij bijna helemaal zelfverzorgend. Het surplus van de boerderij werd verkocht en een deel van het verkregen geld werd gebruikt voor aanschaf van gereedschap en voor onderhoud, een deel werd opzij gezet voor reserve, een deel ging naar de kerk en naar hulp voor anderen. De mechanisatie en schaalvergroting was al begonnen – er stonden een tractor en een aantal machines klaar. Maar een verdere schaalvergroting was op korte tijd nodig: de keuzes waren niet eenvoudig en de noodzakelijke investeringen zouden groot zijn. Was de boerderij er groot genoeg voor en wie zou de boerderij moeten overnemen? Mijn peetoom en peettante hadden hierover al enkele jaren nagedacht; zij zouden binnenkort een beslissing moeten nemen. Nu stond mijn peettante alleen voor deze beslissing. Mijn peettante zag dat ik dat jaar met mijn ziel onder mijn arm liep; een verandering was meer dan welkom. Na enkele weken kwamen mijn peettante en ik bijna stilzwijgend overeen dat ik in ieder geval zou blijven totdat de boerderij weer winterklaar was voor het volgende jaar.

[1]

Voor mijn peettante was dit geen makkelijke tijd: verlies van haar man, hulp van mij – een onervaren boer, hoe verder met de boerderij en de veranderingen in het leven van alledag. In Limburg trad toen de ontkerkelijking in en door de televisie kwam de hele wereld met alle veranderingen de woonkeuken binnen. Zij vervulde haar plichten voor haar overleden echtgenoot en ik ging mee naar iedere kerkmis. Dit ritme en het ritme van de boerderij gaven weer vorm aan mijn leven.

[2]

In het najaar – net na de 6 maanden mis voor mijn peetoom – zei mijn peettante dat mijn hulp op de boerderij welkom was, maar ik was geen boer; ik hoorde niet op een boerderij. Ik hoorde ergens anders, net zoals toen ik op 12 jarige leeftijd ergens anders hoorde. Op die avond besloten wij om samen nog een seizoen op de

boerderij te leven en in dat jaar de overdracht van de boerderij te verzorgen.

Een studievriend kwam in die tijd een weekend op bezoek. Wij hebben altijd contact met elkaar gehouden. Hij was nu een succesvol architect. Samen hebben wij de mogelijkheden voor een vakantieboerderij bekeken. De ligging was goed, de gebouwen waren in goede staat en deze boden genoeg mogelijkheden. In overleg met mijn peettante hebben wij in de winter en voorjaar de plannen verder uitgewerkt. Aan het einde van het voorjaar heeft mijn peettante na overleg met de familie de boerderijen en landerijen te koop aangeboden. Zelf kocht zij in de zomer een mooi appartement in het dorp. Wij maakten het seizoen af, haalden het hooi binnen en verkochten het. De koeien werden door dorpsgenoten overgenomen en de grond voorlopig verpacht. Zo ronden wij het boerenritme af.

In dat voorjaar spraken wij ook over mijn plannen. Ik zou me wel redden: dat geloofde mijn peettante graag, maar daar was ik in haar ogen niet voor op aarde gezet. De wens van mijn tante besprak ik ook met haar. Zij begreep de wens om mijn ouders volgens de Joodse dodenherdenking te eren. Mijn onvermogen om dit te doen, begreep mijn peettante niet goed. Je kon volgens haar wel een houding hebben van “niemands baas, niemands knecht”, maar een orde met een God die hemel en aarde had geschapen, was er nu eenmaal en die moet men ook eren. Voor mijn peettante was dat met haar geloof en manier van leven altijd duidelijk geweest: zij wist wat haar te doen stond – graag of niet, je had het te doen. Voorzichtig stelde zij aan mij een bedevaart voor; een bedevaart in het najaar naar Dachau. Dat zou een voorbereiding kunnen zijn voor het eren van mijn familie.

Nu ik terugkijk op mijn leven in Limburg en op de trektocht moet ik denken aan een tekst die eens heb gelezen: *“Ziekte en medicijn helpen elkaar. Het medicijn is het universum. Wie ben jij zelf?”* [3]

Aan het einde van de zomer van 1983 heb ik mijn rugzak gepakt met twee stel kleren, een bivakzak en een klein kooktoestel. Ik heb afscheid genomen van mijn peettante en van het dorp en ik ben op weg gegaan”, zeg jij.

[1] Voorbeelden van boerderijen in Zuid Limburg. Bron afbeelding:
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Houtemstgerlach.jpg>

[2] Voorbeeld van landschap in Zuid Limburg: http://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_Landschap_Zuid-Limburg

[3] Vrije weergave van Casus 87 uit de Hekiganroku. Zie ook: Yamada Kôun Rôshi, *Hekiganroku, Die Niederschrift vom blauen Fels – Band 2*. München: Kösel-Verlag, 2002 p. 321.

O P Weg

14 oktober 2011

Mit dem Tod der andern muss man leben [1]

JIJ vervolgt met jouw trektocht van twee maanden:

“Aan het einde van de zomer heb ik mijn bestaan als boer opgegeven. Mijn peettante woonde nu in een appartement en de boerderij was voor verbouwing tot vakantieboerderij overgedragen aan de nieuw eigenaar.

De trektocht zou gaan via Ronchamp – met de kapel “Notre Dame du Haut” – naar Dachau. Daar was mijn moeder in 1944 overleden, waarschijnlijk aan ziekte en uitputting tijdens het andere bewind in Duitsland.

Met een rugzak gevuld met een extra stel kleren, slaapzak, bivakzak en een klein kooktoestel vertrok ik voor deze luxe tocht. Ik had ook de nodige girobetaalkaarten en mijn gezondheid was uitstekend. Bij De Plank ging ik België binnen. Na enkele kilometers passeerde ik de oorlogsbegraafplaats bij Henri Chapelle waar ongeveer 8000 soldaten [2] begraven liggen [3] die gesneuveld zijn tijdens onder meer het Ardennenoffensief.

[4]

Mijn tocht zou ik nog langs veel oorlogsbegraafplaatsen gaan, want ik liep naar Ronchamp over de Frans – Duitse taalgrens. Ik bleef op dit eerste deel van mijn tocht meestal aan de Franstalige kant, want in Zuid Limburg had ik ook net aan de Franstalige kant gewoond. Op veel stukken heb ik de GR 5 gevolgd behalve als de omweg volgens mij niet op mijn route lag.

Ik was voor twee maanden landloper, maar een luxe landloper. Tot voor kort werd mijn ritme bepaald door het werk in Amsterdam en door mijn bestaan op de boerderij. Nu zorgden het weer, de weg en de omgeving voor het ritme. Enkele honderden jaren geleden was het landschap op deze manier erg dicht bevolkt met reizigers [5].

Als wandelaar was ik nooit alleen. Bijna altijd was de wind mijn compagnon en bij een open hemel zorgden de maan en de sterren voor gezelschap. Aanspraak met anderen was eenvoudig.

Bijna iedereen is geïnteresseerd in de tocht. De basisvragen: “Wie ben jij? Waar kom jij vandaan? Waar ga jij naar toe?”, zijn eenvoudig gesteld en op een basisniveau snel beantwoord. Maar het antwoord op vraag “Wie ben jij?” in de volle breedte, gaan jij en ik op onze Odyssee proberen te vinden. Na deze voorstelronde gaat deze zoektocht weer van start.

Vooraf de wind en de maan heb ik op deze trektocht leren kennen. In het volgende bericht volgt mijn kennismaking met de maan. Het viel mij op dat de wind altijd aanwezig was; hij was mijn vaste medereiziger. Net zoals water het laatste is dat een vis ontdekt, heb ik de wind op deze trektocht ontdekt met de altijd bewegende lucht die voortdurend meegaat.

Later tijdens mijn studie Sanskriet leerde ik twee woorden voor wind die mijn ervaringen weergeven.

Het eerste woord voor wind in het Sanskriet is “marut” [6] dat “wind, lucht, adem, kinderen van de lucht of oceaan, wonend in het Noorden, en gouden wind” betekent. Dit woord is samengesteld uit “ma” [7] dat “van mij” betekent en “ruta” dat “geluid, luid, schreeuw, brul, hum van bijen, fluiten van vogels” betekent. Dit woord “ruta” is voor mij heel bijzonder, omdat Ruth de voornaam van mijn moeder is. Zij is vernoemd naar het boek Ruth uit het Oude Testament. De naam Ruth betekent in het Sanskriet “van een man” en de uitspraak van Ruth in het boek Ruth “Waar jij ook gaat, daar zal ik gaan” wordt gebruikt in de Joodse, Katholieke en Christelijke huwelijksdienst [8]. Zoals heel mijn leven, ging op deze weg mijn moeder met mij mee.

Het tweede woord voor wind in het Sanskriet is “va” dat “wind, oceaan, water, stroom” betekent, en de werkwoordwortel “vâ” die “waaien, blazen, geven door te blazen” betekent. Afgeleiden van deze woorden zijn “vada” dat “spreken, geven wind/lucht”

betekent en “vâta “ dat “windgod” betekent. De woorden “vada” en “vâta” klinken als vader of “Vater” [9] in het Duits. Met de alomtegenwoordige wind ging op deze weg – zoals mijn hele leven – mijn vader met mij mee.

De alomtegenwoordige wind – in Sanskriet “marut” en “vâta” genaamd, maar in werkelijkheid naamloos èn naam van allen en alles – maakte het voor mij mogelijk de tekst van Kaddish te zeggen. In de loop van de trektocht nam de wind de plaats in van de Bijbelse vaderfiguur die ik tot dan in de tekst van Kaddish met “Hij” en “zijn” had vereenzelvigd. Met de Bijbelse vaderfiguur uit de pastorale wereld – naar wiens evenbeeld de mens geschapen zou zijn – heb ik altijd moeite gehad, maar de wind was altijd onvermijdelijk en vluchtig aanwezig. De wind werd de “Hij” en “zijn” in de tekst van de Joodse dodenherdenking. Op weg naar Ronchamp ben ik begonnen met het dagelijks noemen van deze tekst voor mijn ouders en peetoom.

*Moge zijn grote naam verheven en geheiligd worden
in de wereld die Hij geschapen heeft naar zijn wil.
Moge zijn koninkrijk erkend worden in uw leven en in uw dagen
en in het leven van het gehele huis van Israël,
weldra en spoedig.
Zegt nu: Amen*

*Moge zijn grote naam gezegend zijn nu en voor altijd.
Gezegend, geprezen, gevierd, en hoog en hoger steeds verheven
Verheerlijkt, gehuldigd en bejubeld worde de naam van de Heilige,
gezegend zij Hij
hoog boven iedere zegening, elk lied,
lof en troost die op de wereld gezegd wordt.
Zegt nu: Amen*

*Moge er veel vrede uit de hemel komen en leven!
Over ons en over heel Israël.
Zegt nu: Amen*

*Hij die vrede maakt in zijn hoge sferen,
zal ook vrede maken voor ons en voor geheel Israël
Zegt nu: Amen [10]*

Via de Ardennen, Luxemburg, Noord Frankrijk, de Vogezes met Route de Crête kwam ik in Ronchamp aan. Daar bezocht ik Notre Dame du Haute dat is ontworpen door de architect Le Corbusier. In mijn “Jaguar jaren” hadden wij in ons huis een stoel die door hem in 1928 was ontworpen.

[11]

Nu in andere omstandigheden klom ik de heuvel op naar de kapel.

[12]

[13]

In de kapel was er prachtig kleurrijk licht. In een van de torens keek ik omhoog. Zoals in zoveel kerken, wat een mooi licht van boven”, zeg jij.

[14]

In Ronchamp schreef ik het gedicht:

*De wind neemt jou mee
Vluchtig en onafwendbaar
Uit het dodenrijk*

*Hemel noch aarde
Zouden zonder jou bestaan
Opgegaan in niets.*

Het volgende bericht gaat over de tocht van Ronchamp naar Dachau", zeg jij.

[1] Fragment uit: <http://www.meinpoesiealbum.de/abschied.htm>

[2] Zie ook het berichten “Herdenking van gevallenen” van 16 augustus 2011 en de berichten met als onderwerp “Een oorlog als geen ander” van augustus en september 2011.

[3] http://nl.wikipedia.org/wiki/Henri-Chapelle_American_Cemetery_and_Memorial

[4] http://en.wikipedia.org/wiki/File:Henri_Chapelle-memorial.jpg

[5] Zie ook: Robb, Graham, The discovery of France. London: Picador, 2007

[6] Zie: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta

[7] “Mama, Mâ en ma” is de genitivus voor “aham” dat “ik” betekent. Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta

[8] Bron: http://en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Ruth

[9] In het Duitse woord Vater zijn de Indo-Germaanse woorden “va” en “tr” te herkennen. In het Sanskriet betekent “va” “wind, oceaan, water, stroom” en “tr” “oversteken of passeren”.

[10] Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kaddisj>

[11] Bron afbeelding: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Ngv_design_le_corbusier_%26_charlotte_perriand_LC-4_chaise_longue_1928.JPG

[12] http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Ronchamp_Notre_Dame_du_Haut_ext%C3%A9rieur_1.jpg

[13] <http://it.wikipedia.org/wiki/File:Ronchamp1.jpg>

[14] http://en.wikipedia.org/wiki/File:Roncamp_inside.jpg

O P Weg 2

18 oktober 2011

Wie kan man leven?

JIJ vervolgt de samenvatting van jouw leven met de tocht van de kapel “Notre Dame du Haut” bij Ronchamp naar Dachau:

“Eind september 1983 heb ik de kapel “Notre Dame du Haut” bezocht. Daarna zou de weg naar Dachau gaan, waar mijn moeder in 1944 is overleden en waar zij ook begraven is. Mijn peettante heeft mij deze wandeltocht of pelgrimstocht aangeraden om de dood van mijn naaste familie en de anderen in mijn leven in te bedden. Ik ben deze tocht begonnen om invulling te kunnen gaan geven aan de wens van mijn tante; zij had mij net na mijn 21st verjaardag gevraagd de traditionele Joodse dodenherdenking voor mijn ouders te verrichten wanneer ik daartoe in staat zou zijn. In 1983 was ik 49 jaar oud; mijn leven was aan verandering toe. In de loop van het eerste deel van de tocht ben ik de wind [1] en de maan met de “Hij” en “zijn” in het gebed Kaddish [2] gaan vereenzelvigen. Ik heb een jaar lang iedere dag dit gebed gezegd voor mijn vader, moeder en peetoom. Met het tweede deel van de tocht heb ik daarbij ook invulling wensen te geven aan de Katholieke grafverering zoals gebruikelijk is in Zuid Limburg. Tijdens Allerzielen op 2 november hoopte ik in Dachau het graf van mijn moeder te eren.

Mijn gevoel van luxe nam steeds meer toe. Hoe slecht het weer ook was en hoe moe ik ook was, ik had nog steeds veel meer dan de bedevaarders in het verleden. In mijn rugzak zat steeds een set

schone en droge kleren, mijn bivak zak was van waterdicht en ademend materiaal en de slaapzak was warm. Mijn gezondheid was uitstekend. Kortom, mijn bestaan was luxer dan in mijn “Jaguar-jaren”.

Via Belfort liep ik naar Mulhouse in Frankrijk. Mijn vader hield in zijn jonge jaren erg veel van autoraces. Tegen de zin van mijn grootouders volgde hij de verslagen in de krant en las hij er boeken over. In zijn jongensjaren wilde hij graag autocoureur worden. In Mulhouse heb ik als ode aan de jongensjaren van mijn vader het automuseum [3] bezocht. Het museum is voortgekomen uit de verzamelwoede van de gebroeders Schlumpf, die hun kapitaal uit de wolfabriek grotendeels hebben omgezet in een uitzonderlijke verzameling klassieke auto's. De Franse staat heeft de collectie voor 1 Franse frank – als “object in het midden” – overgenomen. De verzameling Bugatti's maakte een diepe indruk. IJdelheid der ijdelheden [4], maar een ijdelheid van grote schoonheid.

[5]

Nabij Freiburg stak ik de Rijn en de grens met Duitsland over. Niet veel verder liet ik ook het gebied achter waar zoveel oorlogen om zijn gevochten. De oorlogen in dit gebied zijn in ieder geval al in de Romeinse tijd begonnen. Hoe hadden deze opeenstapelingen van hebzucht, eer, toorn, verschrikkingen en peilloos verdriet voorkomen kunnen worden? Later heb ik in een boek [6] van Robert Aitken – in het hoofdstuk “Niet Stelen” – een goed voorstel gelezen.

Eerste haalt hij Unto Tähtinen aan met:

“Er zijn twee manieren om oorlog te voorkomen: de eerste manier is het bevredigen van ieders behoeften en de andere manier is om onszelf tevreden te stellen met het goede. De eerste manier is niet mogelijk door de beperkingen van de wereld. Daardoor blijft alleen de tweede manier van het goede en tevredenheid over.” [7]

Daarna haalt hij Mahatma Gandhi aan met:

“In India zijn er vele miljoenen mensen die slechts één maaltijd per dag hebben. Deze maaltijd bestaat uit een chapati zonder vet en met een vleugje zout. Jij en ik hebben geen recht op ook maar iets totdat deze miljoenen beter gevoed en gekleed zijn. Jij en ik zouden beter moeten weten en onze behoeften bijstellen, zelfs vrijwillig hongerlijden, opdat zij beter verzorgd, gevoed en gekleed kunnen worden.” [8]

De Duitse taal heeft hier een mooie uitdrukking voor:

“In der Beschränkung zeigt sich der Meister.”

Via het Schwarzwald vervolgde ik mijn tocht. Ik bezocht Ulm omdat daar van 1953 tot 1968 de Hochschule für Gestaltung [9] gevestigd was.

[10]

Deze hogeschool heeft een aantal ontwerpen en ontwerpers
voorgebracht die streven naar eenvoud en beperkingen.
Bijvoorbeeld het TC 100 servies, ontworpen door Nick Roericht.

[11]

Het studiemodel voor het continuüm – ontworpen door Ulrich Burandt in academisch jaar 1958–59 tijdens de workshop van Tomas Maldonado – omvat het universum in eenvoud en beperking. Binnenkant en buitenkant wisselen continu. De vorm geeft beschutting en neemt tegelijkertijd het universum ademend in zich op. Geborgenheid en ontvankelijkheid ineen: een weerspiegeling van mijn beleving van de tocht.

[12]

Op deze tocht waren ook de wind en de maan mijn voortdurende metgezellen. Mijn kennismaking met de wind heb ik in het vorige

bericht gegeven. Nu, zoals beloofd, geef ik weer hoe ik de maan heb leren kennen.

Op de boerderij zijn de maanden van het jaar belangrijk. De twaalf maanden van een jaar zijn met de duim eenvoudig op een hand te tellen door met de duim langs de 12 kootjes van de vier vingers te gaan.

In de buitenlucht, 's nachts, in een spaarzaam verlichte omgeving leerde ik vanzelf de nieuwe maan, de wassende maan, de volle maan en de afnemende maan kennen. Op een heldere nacht met volle maan kon ik buiten bijna alles doen, behalve lezen: daarvoor was er net te weinig licht. Ook gaf de maan overdag een mooi beeld aan de hemel.

Door de "maan illusie" kan de volle maan nabij de horizon ontzagwekkend zijn. Deze "maan illusie" heb ik op mijn tocht ook gezien.

Bij een heldere nacht met nieuwe maan liggend in mijn slaapzak leek ik het universum ingezogen te worden. De afstand tussen het universum en mij vervaagde: ik werd er volledig in opgenomen.

De loop van de maan moet – naast het ritme van de zon – voor mensen levend in de buitenlucht alles bepalend en ongrijpbaar zijn geweest. Waarschijnlijk komt het woord Tao – dat letterlijk “weg of levensloop” betekent – voort uit het woord maan [14]. In het Sanskriet is een van de woorden voor maan “candra”, waarbij de “c” wordt uitgesproken als het Engelse woord “chair” en de “A” de Engelse uitspraak voor “America”. “Candra” betekent in het Sanskriet “maan, schijnend als goud, het nummer een/geheel, aangenaam of lieflijk fenomeen” [15]. Het woord is samengesteld uit “can” dat “verheugen, tevreden met” betekent en “drâ” dat “rennen, wentelen” betekent. Het samenstel van “dra” en “va – voor wind” of “drava” betekent “rennen, vloeien, stromen, essentie”. Het samenstel van “Candra” kan worden opgevat als “de loop der dingen, de loop van de maan, de essentie van het geheel”.

In de Zen literatuur komt de maan vaak voor. Het woord Zen komt volgens de bronnen voort het woord “dhyâna” [16] dat in het Sanskriet “meditatie, gedachte, vergaande en abstracte meditatie” betekent, Dit woord is samengesteld uit “dhî” dat onder meer “wijsheid, intelligentie, meditatie, kennis, intentie, gebed” betekent en “yâna” [17] dat “gaan, weg, koers, pad, lopen en vaartuig” betekent. Zen boeddhisme is in China ontstaan door een samensmelting van het Mahâyâna Boeddhisme en het Taoïsme.

Door mijn nadere kennismaking met de maan op mijn bedevaarttocht, is het mij opgevallen hoeveel het Chinese woord “Chan” - of in het Japans Zen - in betekenis en klank lijkt op het “can” van “candra”. Als deze overeenkomst niet toevallig is, dan kan Zen naast alle andere betekenissen ook worden gezien als

"voortwentelende maan". Deze gedachte gaf mij troost en vertrouwen op weg naar Dachau", zeg jij.

Het volgende bericht gaat over jouw bezoek aan Dachau.

[1] Zie bericht "Man Leben – op weg" van 14 oktober 2011.

[2] Zie: <http://en.wikipedia.org/wiki/Kaddish>

[3] Zie: <http://citedelautomobile.com/en/home>

[4] Zie: Boek Prediker in het Oude Testament

[5] Zie: <http://de.wikipedia.org/wiki/Bugatti>

[6] Bron: Aitken, Robert, *The Mind of Clover – Essays in Zen Buddhist Ethics*. New York: North Point Press, 2000⁸. Pag. 31

[7] Bron: Tähtinen, Unto, *Non-Violence as an Ethical Principle*. Turku, Turun Yliopisto, 1964. pag. 136.

[8] Geciteerd in: Tähtinen, Unto, *Non-Violence as an Ethical Principle*. Turku, Turun Yliopisto, 1964. pag. 128.

[9] Zie ook: http://de.wikipedia.org/wiki/Hochschule_f%C3%BCr_Gestaltung_Ulm en de Engelse pagina: http://en.wikipedia.org/wiki/Ulm_School_of_Design

[10] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Ulm_School_of_Design

[11] Uit het servies TC 100 ontworpen door Nick Roericht. Bron afbeelding: http://de.wikipedia.org/wiki/Hochschule_f%C3%BCr_Gestaltung_Ulm

[12] Model for the continuous study of the workshop of Tomas Maldonado. Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Ulm_School_of_Design

[13] Maanillusie bij volle maan boven het Parthenon in Athene. Bron afbeelding: <http://apod.nasa.gov/apod/ap110320.html>

[14] Bron: Porter, Bill, *Road to Heaven - Encounters with Chinese Hermits*. Berkeley: Counterpoint, 1993, p. 35.

[15] Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta

[16] Bron onder meer: <http://en.wikipedia.org/wiki/Zen>

[17] Opmerking: dit woord is ook een onderdeel van het samenstel "Mahâyâna".

O P Weg 3

21 oktober 2011

Geschichte, mit denen man leben muß

IJ vervolgt het verslag van jouw leven met de aankomst in Dachau na een pelgrimstocht van twee maanden:

“Begin september 1983 ben ik vertrokken van de boerderij van mijn peettante in Zuid Limburg. Zij had mij deze pelgrimstocht aangeraden om invulling te geven aan de wens van mijn tante die mij na mijn 21st verjaardag had gevraagd om de traditionele Joodse dodenherdenking voor mijn ouders te verrichten, wanneer ik daartoe in staat zou zijn. Mijn moeder was in 1944 in Dachau overleden en begraven. Tijdens Allerzielen op 2 november hoopte ik het graf van mijn moeder te bezoeken zoals gebruikelijk is volgens de Katholiek gewoonte in Zuid Limburg.

Op mijn tocht had ik de wind [1] en de maan [2] leren kennen en ik was hen gaan vereenzelvigen met de “Hij” en “zijn” in het Joodse gebed Kaddish [3]. Hierdoor had ik pas vanaf eind september 1983 iedere dag een jaar lang dit gebed gezegd voor mijn vader, moeder en peetoom.

Als landloper, maar als luxe landloper kwam ik eind oktober 1983 in Dachau aan; mijn gezondheid was nog steeds uitstekend en mijn uitrusting comfortabel. Ook met het snelle invallen van de duisternis aan het einde van de middag leerde ik leven door een klein vuurtje te maken in een oud conservenblik.

Een dag later – op een wat stormachtige dag – heb ik het kamp bezocht. De beelden van de kampen zijn bekend. Bronnen melden

dat in de kampen bij Dachau volgens de administratie ruim 206.000 gevangenen hebben gezeten waarvan 31,951 gevangen zijn overleden aan ondervoeding, uitputting en ziekte [4]. Ter vergelijking: op de oorlogsbegraafplaatsen bij Omaha Beach in Normandië en bij Henri Chapelle aan de Noordrand van de Ardennen liggen 7000 en 8000 gesneuvelde soldaten begraven: peilloos leed.

Tijdens mijn bezoek zag ik waarover mijn tante tegen mij nooit over heeft kunnen en willen praten. Ik begreep ook waarom ze aan haar wens zo uitdrukkelijk toevoegde: “Wanneer jij daartoe in staat bent”. Later, veel later, heb ik mijn gevoel tijdens het bezoek onder woorden kunnen brengen.

Versteend en verstild

Van binnen en van buiten

De Wind speelt Haar zang.

Bij het invallen van de schemering verliet ik het kamp. Buiten zong ik neuriënd de aria uit Cantate 82 “Ich habe genug” van Johann Sebastian Bach:

Schlummert ein, ihr(e) matten Augen,

Fallet sanft und selig zu!

Welt, ich bleibe nicht mehr hier,

Hab ich doch kein Teil an dir,

Das der Seele könnte taugen.

Hier muss ich das Elend bauen,

Aber dort, dort werd ich schauen

Süßen Friede, stille Ruh.

Deze Cantate had Johann Sebastian Bach geschreven voor 2 februari, Maria Lichtmis of “Purificatio Mariae” [5] – de reiniging van Maria – 40 dagen na Kerstmis. Toepasselijk: ik zong de reiniging van en voor mijn moeder, haar gedachtenis zij een zegen voor hier – in onze wereld – en voor daar – in het hiernamaals [6]. Voor mij zijn deze twee werelden van Haar altijd een en dezelfde geweest.

De volgende dag kwam ik terug om te kijken of het graf van mijn moeder er goed verzorgd bijlag. Ik had een plat rond steentje meegenomen: dit steentje heb ik op haar graf gelegd.

Daarna ben ik langs de Katholieke kapel, de Christelijke verzoeningskerk en de Joodse gedenkruijnte gelopen. Geen van de ruimten was voor mij uitnodigend om te betreden.

[9]

[10]

[11]

In Ulm had ik het studie model voor het continuüm gezien dat het gehele universum omvat in al Haar eenvoud en beperking. Binnenkant en buitenkant wisselen continu. Deze verzoeningsruimte geeft beschutting en neemt tegelijkertijd alles uit het universum ademend in zich op in geborgenheid en ontvankelijkheid. Mijn moeder, haar gedachtenis zij een zegen – voor hier en voor daar.

[12]

Op 2 november – de dag van Allerzielen – ben ik in de loop van de middag naar het graf van mijn moeder gegaan. Het steentje was

verdwenen. Dat kon ik begrijpen, anders zou er een berg van steentjes ontstaan. Bij haar graf heb ik het gebed van Kaddish gezegd.

Tegen het vallen van de duisternis ben ik verder gegaan. De gevoelens bij mijn vertrek heb ik later gelezen in de Zen koan: *“Ieder van U heeft Uw eigen licht. Als jij het wil zien, dan is het niet mogelijk. De duisternis is donker, donker. Nu, wat is Uw/Jouw licht? ..... Het antwoord is: De ruimte van het Universum, de weg.”* [13]

Landlopers zijn niet welkom in Dachau. Ik ben weer verder getrokken. De winter viel in. Het graf van mijn vader heb ik 10 jaar later in 1993 bezocht: toen was ik daar toe in staat. Eerst heb ik een aantal jaren in kloosters gewoond”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over jouw kloosterjaren.

[1] Zie bericht “Man Leben – op weg” van 14 oktober 2011.

[2] Zie bericht “Man Leben – op weg 2” van 17 oktober 2011.

[3] Zie: <http://en.wikipedia.org/wiki/Kaddish>

[4] De bronnen melden variërende aantallen. De aantallen in dit bericht komen uit: http://www.dachau.nl/het_kamp/historisch/index.html en http://en.wikipedia.org/wiki/Dachau_concentration_camp

[5] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Presentation_of_Jesus_at_the_Temple

[6] Zie ook: Wieseltier, Leon, *Kaddisj*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1999, p. 11

[7] <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Dachau-015.jpg>

[8] http://it.wikipedia.org/wiki/File:KZ_Dachau_Todesangst-Christi-Kapelle.jpg

[9] http://en.wikipedia.org/wiki/File:16JUN2005_Munich_054.jpg

[10] http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:2500_-_KZ_Dachau_-_Protestant_Monument.JPG&filetimestamp=20071012014216

[11] http://en.wikipedia.org/wiki/File:16JUN2005_Munich_064.jpg

[12] Model for the continuous study of the workshop of Tomas Maldonado. Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Ulm_School_of_Design

[13] Vrije weergave van Yunmen's light – casus 86 uit de Hekiganroku. Zie ook: Aitken, Robert, *The Mind of Clover – Essays in Zen Buddhist Ethics*. New York: North Point Press, 2000⁸. pag. 62.

Opmerking: Volgens de bronnen is het antwoord in deze koan: “*De opslagruimte, de poort/weg*”. De Engelse versie voor “opslagruimte” is “storeroom” of “kitchen storage”; hier is dit begrip weergegeven als “de ruimte van het Universum” met verwijzing naar “*Deine Seele ist die ganze Welt*” – zie ook: Hesse Herman, *Siddhartha*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag: 1989 p. 10. De Engelse versie voor “poort/weg” is “gate en gateway”; in het Sankriet betekent “gate” onder andere “gaande, en de locativus voor het werkwoord gaan”.

KLOOSTERJAREN

24 oktober 2011

Im Kloster entdeckt man Leben in vielfältiger Form

JIJ gaat verder het verhaal van jouw leven:

“Na mijn bezoek aan de kampen bij Dachau en het graf van moeder op Allerzielen in 1983, ben ik verder getrokken. Mijn verdere aanwezigheid in Dachau werd niet op prijs gesteld: landlopers zijn daar niet welkom. Een kleine week heb ik in het wild kunnen bivakkeren, maar ik begon steeds meer op te vallen. Begin november trok ik naar het noorden. Ik had een vaag plan om naar het graf van mijn vader in Auschwitz te gaan. Maar ik zag snel de onmogelijkheid van deze gedachte in. De winter is een erg slecht jaargetijde voor landlopen en Duitsland was nog steeds in tweeën gedeeld. Ik kon niet door Oost-Duitsland naar Polen lopen.

Ik werd ziek. Eerst een beetje door een stevige verkoudheid, daarna kwam de koorts. Een verhoudingsgewijs klein klooster gaf mij gastvrijheid en binnen vier weken was ik weer volledig genezen.

De kloosters waren in korte tijd erg veranderd. Begin 1960 waren er nog vele jonge mannen die in het klooster traden voor studie, bezinning, gerichtheid op God en Zijn werken, en voor het uitdragen van het geloof en Zijn werken in andere delen van de wereld. De kloosters stonden nog in volle bloei. Tien jaren later traden geen jongelingen meer toe en vele jongere broeders/monniken/paters hadden het klooster verlaten voor het leven van alle dag al dan niet met een partner. Weer tien jaren later waren

nog alleen de oudere bewoners en de abt over. Ook de gebouwen waren in 1983 erg naar binnen gekeerd geraakt.

[1]

Het klooster waar ik herstelde, was niet zo groot. In 1983 was de inval van leegte in het gebouw nog niet beklemmend. De laatste 15 jaar was er maar een nieuwe broeder ingetreden; de bewoners waren wel 15 jaar ouder geworden. Als het klooster wilde voortbestaan, dan was een verandering op zijn plaats.

Aan een verandering was ik ook toe. Het was nog volop winter en verder trekken zonder doel lag niet op mijn weg. Ik was tijdens mijn herstel gaan wennen aan het kloosterritme. Na mijn genezen mocht ik van de abt blijven tot de lente aanbrak. Tegen kost en inwoning hielp ik bij het onderhoud en ik verrichtte de noodzakelijke klussen.

Aan het begin van de lente had ik met de abt mijn afscheidsgesprek. Dit gesprek vormde een nieuw begin. De abt vertelde zijn zorgen over de toekomst van het klooster; de kloosterorde was toe aan een verandering in lijn met de traditie en gericht op de toekomst.

Ieder moment, iedere handeling, ieder gebed en zang, iedere dag, ieder jaar, ieders leven, het leven binnen het klooster en het geloof waren in het klooster een oriëntatie op God. De wereld buiten het klooster veranderde in de loop van de eeuwen voortdurend. De veranderingen hadden in het verleden gevolgen gehad op het kloosterleven. In de Middeleeuwen waren kloosters centra geweest van bijna alle wetenschappelijke kennis en kunde in de Westerse wereld. Vele kloosters hadden rijkdommen verworven die niet in lijn lagen met de traditie van de kloosters. Tegen het einde van de Middeleeuwen – rond 1550 n. Chr. [2] – zijn veel kloosters van deze rijkdommen ontdaan: een aantal kloosters zijn in verval geraakt.

De laatste 15 jaar gingen de veranderingen in de wereld buiten het klooster erg snel. Deze snelle verandering had vergaande gevolgen voor het klooster, want de gemiddelde leeftijd van de bewoners nam heel snel toe. Verstillings, contemplatie en gerichtheid op God hoorde bij het klooster; aan de andere kant pasten verstarren en krampachtig vasthouden aan het verleden niet in de traditie.

De abt vroeg of ik een bijdrage aan de oriëntatie voor het klooster wilde leveren. Mijn bouwkundige achtergrond en mijn kennismaking met verschillende geloven konden goede invalshoeken opleveren. Naast de gebruikelijke taken voor een lekenbroeder zou ik mij wijden aan advisering voor en bijdragen aan deze oriëntatie.

Het kloostergebouw was in goede staat. Het was uitstekend geschikt voor klooster. Bij een teruglopend aantal vaste bewoners,

konden delen van het gebouw ook gebruikt worden voor activiteiten in lijn met de doelstellingen van het klooster.

[3]

De oriëntatie op de buitenwereld liet zien dat ook buiten het klooster en de Christelijke kerk er een behoefte was aan bezinning en contemplatie. Deze behoefte had vaak andere uitingsvormen.

[4]

De oriëntatie heeft tot gevolg gehad dat het klooster open is gesteld voor bezinning en educatie van buitenstaanders: individueel en in groepsverband. Een aantal broeders van de kloosterorde zijn religies uit Azië gaan bestuderen ter verrijking van het kloosterleven met als motto "onderzoekt het nieuwe en behoudt het goede". Daarbij is ook kennis verworven voor begeleiding van groepen bij religieuze activiteiten en meditatie. In het klooster zijn nieuwe leken broeders gekomen voor de begeleiding van bezinning en educatie. Zij verbleven tijdelijk of soms permanent in het klooster.

Ongeveer 5 jaar heb ik in het klooster gewoond, gewerkt en groepen begeleid. Aan het einde van deze periode gingen de kloostergeloften knellen. De geloften van eenvoud/armoede was geen probleem; ik had een luxe leven met een goede gezondheid, voldoende eenvoudige maaltijden en een nuttige bijdrage aan het

klooster en de wereld. De gelofte van kuisheid was iets lastiger. Sinds mijn studententijd zijn er tot aan mijn verblijf in het klooster altijd wel vrouwen in mijn leven geweest. Tijdens het kloosterleven waren er geen vrouwen in mijn leven; de verleiding was niet groot. De gelofte van gehoorzaamheid vormde het grote struikelblok: ik ben altijd onafhankelijk geweest en mijn motto was “niemands baas, niemands knecht”.

Mijn wens om mij verder te verdiepen in Oosterse religies viel niet samen met het verzoek om andere kloosters binnen de orde te begeleiden bij veranderingen. In samenspraak zijn plannen voor de verandering van andere kloosters gemaakt; de uitvoering is door anderen verricht. Af en toe heb ik advies gegeven tijdens de voortgang. Van bewoner van het klooster ben ik overgegaan in een periodieke bezoeker.

Rond mijn 55ste levensjaar ging ik een nieuwe fase van mijn leven in. Ik ging Oosterse religies bestuderen”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over jouw studie van Oosterse religies.

[1] Voorbeeld van een klooster. Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Benedictijnen>

[2] In Engeland door King Hendrik VIII – zie ook http://en.wikipedia.org/wiki/Dissolution_of_the_Monasteries; In Europa tijdens de reformatie waarbij in Nederland de beeldenstorm en de Tachtig Jarige Oorlog niet voorspoedig waren voor de kloosterorden.

[3] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Trappist_praying_2007-08-20_dti.jpg

[4] http://en.wikipedia.org/wiki/File:Meditating_in_Madison_Square_Park.jpg

O OSTERSE Wijsheid

28 oktober 2011

Kann man leben in den Stand der Vollkommenheit?

JIJ vervolgt het verhaal van jouw leven:

“In 1989 verliet ik het klooster. Op geregelde tijden kwam ik terug voor begeleiding van groepen en voor overleg en advies over de stand van zaken van het klooster en de kloosterorde. Ik was toen 55 jaar oud.

Gedreven door een innerlijke noodzaak ging ik mij verder verdiepen in Oosterse wijsheid. Eerst woonde ik overal en nergens; af en toe was ik in het klooster voor verplichtingen. Daarna heb ik tijdelijk bij verschillende vrienden en bekenden gewoond. Voor meer vastigheid leek Amsterdam mij een goede plaats om te gaan wonen. Daar heb ik een bescheiden woonruimte kunnen vinden bij vrienden.

Tussen de bedrijven door las ik vele boeken over Boeddhisme, Taoïsme [1] en Hindoeïsme.

[2]

Uiteindelijk ben ik mij verder gaan verdiepen in Mahāyāna Boeddhisme [3] en de Upanishads [4]. De samenhang van contemplatie, meditatie en het leven van alledag hielden mij bezig. Hoe gaan zij samen en hoe beïnvloeden zij elkaar? In die tijd leek mijn leven vol concentratie en aandacht. Later heb ik een metafoor gelezen voor mijn manier van leven [5]. Ik leefde in een menigte met een bekertje water op mijn hoofd. Alle aandacht was nodig om probleemloos en vanzelf door de menigte te laveren en daarbij geen druppel water te verliezen.

[6]

Iedere handeling, iedere gedachte, iedere indruk was als een druppel water die in het water valt. De rimpelingen van de impact van de druppel golven rimpelend naar het verleden, naar de toekomst en naar alles om ons heen. Niets blijft onaangetast.

[7]

Bij deze studie ben ik de bronteksten gaan lezen. Om de teksten beter te kunnen doorgronden, heb een begin gemaakt met een studie Sanskriet. In het begin heb ik moeite gehad om de tekens voor het Devanāgarī – betekent letterlijk Godenstad – alfabet [8] te onthouden. De klanken van het alfabet zijn heel logisch opgebouwd. In het overzicht hieronder is het alfabet weergegeven. De eerste drie regels bevatten de basisklinkers. De volgende vijf regels tonen de medeklinkers – hard, hard geaspireerd, zacht, zacht geaspireerd, neusklank. De voorlaatste regel geeft de half (mede) klinkers weer. En de laatste regel laat de sisklanken en de huigklank "ha" zien. De kolommen tonen de klanken bij de spreker van binnen naar buiten [9].

[10]

Mijn hele leven heb ik van een goede ordening gehouden, maar de buitenbeentjes zijn mij lief. In het Devanāgarī alfabet zijn de half

(mede) klinkers – ya, ra, la, va – en de huigklank – ha – de buitenbeentjes.

Zij nemen in het alfabet en als betekenis binnen woorden een bijzondere plaats in.

De letter “ya” betekent in het Sanskriet “beweger, wind, bereiken, meditatie”. De letter “ra” betekent “gaan, rollen”. De letter “la” betekent “van Indra”. Indra is de God van de hemel en ook de God van oorlog, storm en regenval. In het Boeddhisme wordt Indra aangeduid met Śakra [11] dat letterlijk “in staat tot scheppen” betekent. De letter “va” zijn wij eerder tegengekomen; deze letter betekent “wind, oceaan, water, stroom, gaan”. De huigklank “ha” betekent onder meer “water, bloed, meditatie, hemel, paradijs, sterven, wijsheid, oorlog”.

Deze buitenbeentjes kwamen overeen met mijn leven rond 1990. Ik had niet veel nodig, want mijn inwoning in het klooster en bij vrienden was verzorgd. Het weinige dat ik nodig had, kwam uit het begeleiden van groepen en uit het organiseren en begeleiden van verbouwingen – eerst van kloosters en later ook van huizen van vrienden en bekenden.

In 1993 overleden mijn tante en peettante in korte tijd. In dat jaar heb ik ook Auschwitz bezocht”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat verder over jouw zoektocht in de Oosterse Wijsheid.

[1] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Taoism>

[2] White Cloud Monastery bij Beijing. Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/File: Baiyun.jpg>

[3] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Mahayana> en <http://en.wikipedia.org/wiki/Mahayana>

[4] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Upanishads>

[5] Bron: Wick, Gerry Shishin, *The Book of Equanimity – Illuminating Classic Zen Koans*. Somerville MA: Wisdom Publications, 2005 p. 136.

[6] Amitābha Buddha statue from Borobodur, Indonesia. Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Seated_Buddha_Amitabha_statue.jpg

[7] Impact of a drop of water, a common analogy for Brahman and the Ātman. Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Wassertropfen.jpg>

[8] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Sanskriet>

[9] Zie ook: <http://www.arsfloreat.nl/sanskriet-alfabet.html>

[10] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Sanskriet>

[11] Zie ook: [http://en.wikipedia.org/wiki/%C5%9Aakra_\(Buddhism\)](http://en.wikipedia.org/wiki/%C5%9Aakra_(Buddhism))

OOSTERSE Wijsheid 2

1 november 2011

Alles gelebt was man leben kann?

JIj gaat verder met het verhaal van jouw leven:

“In het vorige bericht heb ik verteld hoe ik mij rond 1990 heb verdiept in de Oosterse wijsheid. Mijn voorliefde voor buitenbeentjes heb ik genoemd. De betekenis van de buitenbeentjes “ya, ra, la, va en ha” in Devanāgarī geven mijn belevingen in die tijd goed weer. Bij het nakijken van de betekenis van “la” – dat in het Sanskriet “van Indra” betekent – en het raadplegen van bronnen, ben ik de betekenissen van Indra tegengekomen. Indra betekent onder meer "God van de hemel" of "Svargaloka" [1]. Indra wordt vaak gezeten op een (meerhoofdige) olifant afgebeeld.

[2]

Nu vertel ik de onderliggende betekenissen van svargaloka, omdat dit licht geeft op de ontwikkelingen in mijn leven rond het overlijden van mijn tante en mijn peettante.

Svargaloka is in het Sanskriet samengesteld uit de woorden “svarga” dat onder meer betekent: “hemel, verblijfplaats van licht en van de goden, hemelse gelukzaligheid, Indra’s hemel (waar de zielen van deugdzame stervelingen verblijven voordat zij weer terugkeren in aardse lichamen)” en “loka” dat onder meer betekent: “vrije of open ruimte, het universum, van nummer 7” – deze 7 komen wij later op onze Odyssee tegen. De wereld heeft drie loka’s: de hemel, de aarde en de onderwereld.

Het woord “Svarga” is samengesteld uit de delen:

- Sva dat betekent: eigen, van ons Zelf, Uw/jouw eigen, de menselijke ziel;
- Ra dat betekent: geven, liefde, wens, bewegen, schitterende pracht;
- Ga dat betekent: verblijven, zijn. [3]

Op basis van deze delen is “svarga” de verblijfplaats van ons/uw eigen wezen in al haar pracht. De svargaloka is de hemel, aarde en onderwereld – alles, overal en één – in al haar verschijningsvormen. Hier en nu toont zij haar pracht.

Rond 1993 bestudeerde ik Jalâl al-Din die beter bekend is als Rumi. De naam Rumi heeft Jalâl al-Din in de Arabische wereld gekregen omdat hij tijdens het schrijven van zijn grote werken in Konia ten zuiden van Ankara in het huidige Turkije woonde. Dit deel van de Arabisch wereld werd daar vereenzelvigd met Rome uit het Romeinse rijk. Vandaar dat Jalâl al-Din is vernoemd naar de naam waaronder zijn verblijfplaats in de Arabische/Perzische wereld

was bekend [4]. In hoofdstuk 7 ontmoeten wij Rumi op onze Odyssee.

[5]

In een boek over het leven van Rumi las ik: *“Liefde voor de doden is niet blijvend. Richt de liefde op de Levende Ene waarin het spirituele*

leven verblijft" [6]. Deze manier van kijken vormde in die tijd voor mij de ene helft van de spiegel. In die tijd leefde ik in de verblijfplaats van ons/Uw eigen wezen in al haar pracht. Ik was in de svarga één met de wind, het licht, mijn ouders en voorouders; het hele universum was alom aanwezig.

De andere helft van de spiegel werd gevormd door een passage uit de Diamant Sutra die stelt: "*Het verleden is ongrijpbaar, het heden is ongrijpbaar en de toekomst is ongrijpbaar*" [7]. Het verleden is vastgelegd als in gestold glas; uiteraard verandert onze kijk op het verleden in de loop van de tijd, maar zorgeloos leven met mijn vader en moeder in Amsterdam als vijf jarige jongen is niet meer mogelijk. Af en toe in dromen of bij een bepaalde smaak – denk aan de Madeleine koekjes in *À la recherche du temps perdu* van Marcel Proust – of bij een bepaalde geur, komt als een wonder de beelden en belevingen van die wereld weer in mij boven. "*Alleen in het heden kan ik leven, nergens anders vond ik onderdak*" [8]; zeilend op de wind over de golven ervaren wij het heden: probeer het "nu" te grijpen en het is vervlogen. De toekomst is ongrijpbaar als de bloem in de knop: de bloem manifesteert zich eens en voor altijd in al haar glorie wanneer de omstandigheden dat toelaten – niet eerder en niet later. De bloem ontstaat uit het niets, bloeit in het niets en vergaat in het niets. Bij deze ongrijpbaarheid moet ik denken aan de tekst die wij eerder op onze Odyssee zijn tegengekomen [9]: "*Mysterium est magnum, quod nos procul dubio transcendit*" [10] of in het Nederlands: "*Het mysterie is groot, dat ons zonder twijfel overstijgt.*"

Het leven ervoer ik in die tijd volledig, overweldigend en doorschijnend . Of door een metafoor weergegeven: de reflecties in beide spiegels – die onder een hoek van 90 graden stonden – waren een afspiegeling van mijn belevingen. De spiegels waren leeg [11].

In het verleden dacht ik dat als mensen of dingen een naam hadden, zij daarmee ook een plaats kregen of een bestemming hadden. Op onze Odyssee komen wij deze manier van kijken nog een aantal keren tegen.

In die tijd verdiepte ik mij ook in de Hua-yen school van het Boeddhisme [11] en las teksten over Indra's net [12] dat een metafoor is voor de leegte van alle dingen en levende wezens. Deze leegte heeft twee zijden: het is "leegte van" en "leegte tot" [13]. Deze beide zijden zijn vergelijkbaar met "vrijheid van" en "vrijheid tot" in "*De angst voor vrijheid* [14]" van Erich Fromm.

[15]

Door deze inzichten en ervaringen werd ik bevrijd van de sluimerende schuldgevoelens over mijn bestaan, vooral omdat mijn naaste familie – met uitzondering van mijn tante –, het andere bewind uit Duitsland niet had overleefd. Tot dan toe was altijd de

vraag aanwezig: "Waaraan heb ik het verdiend om nog in leven te zijn?". Tegelijkertijd ontliep ik de vraag naar de zin en de rede van deze duistere geschiedenis. Het geloof van mijn voorouders bood mij geen duiding: ik kon niet met volle overtuiging de strofen van Kaddish zeggen met de strekking "*U zij de Glorie*" en "*De wereld die Hij heeft geschapen naar zijn wil*". Voor het uitspreken van deze teksten moest ik de "U/Zijn" vereenzelvigen met "de wind" en "het water".

Dit inzicht heeft mij geholpen bij het organiseren van de begrafenis van mijn tante. Op haar begrafenis kwamen veel oude bekenden – voor zover nog in leven. Ook enkele verre familieleden waren gekomen. Van de naaste familie was alleen ik nog over. Voor haar heb ik met overtuiging een heel jaar lang dagelijks de gebeden volgens de Joodse dodenherdenking gezegd. Haar gedachtenis zij een zegen – voor hier en voor daar.

De begrafenis van en de rouwdiensten voor mijn peettante heb ik ook bijgewoond. Haar gedachtenis zij een zegen – voor hier en voor daar. Het was een mooie Katholieke begrafenis in de traditie van Zuid Limburg.

Na deze begrafeningen ben ik op weg gegaan naar Auschwitz", zeg jij.

"Ik kan jouw weergave van Oosterse wijsheid volgen, maar ik laat voorlopig in het midden of ik er mee kan instemmen", zeg ik.

"Het Boeddhisme is de weg van het midden; instemmen met mijn weergave van Oosterse wijsheid wordt niet gevraagd. Ik kijk uit naar wat het vervolg van onze Odyssee brengt. Het is een thuiskomst", zeg jij.

Het volgende bericht gaat verder over jouw bezoek aan Auschwitz.

- [1] Bron: <http://en.wikipedia.org/wiki/Indra>
- [2] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Indra>
- [3] Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta.
- [4] Bron: Lewis, Franklin D., *Rumi, Past and Present, East and West*. Oxford: Oneworld, 2003 p. 9
- [5] Bron afbeelding: <http://en.wikipedia.org/wiki/Rumi>
- [6] Vrije weergave uit: Iqbal, Afzal, *The Life and Works of Jalaluddin – Rumi*. London: The Octagon Press, 1983 p. 239.
- [7] Vrije weergave uit: Red Pine (Bill Porter), *The Diamond Sutra*. New York: Counterpoint, 2001 pag.308
- [8] Vrije weergave van de eerste twee regels uit het gedicht “Woninglooze” uit 1941 van Jan Jacob Slauerhoff. Zie voor de tekst van dit gedicht: <http://4umi.com/slauerhoff/woninglooze>
- [9] Zie de berichten: “*Drie – Object in het midden – Het Woord*” van 11 juni 2011; en “*Een dag zonder gisteren – een dag zonder morgen?*” van 3 juli 2011.
- [10] Bron: http://www.vatican.va/holy_father/special_features/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_20030417_ecclesia_eucharistia_lt.html: Ionnis Pauli PP. II Summi Pontificis, *Litterae Encyclicae Ecclesia de Eucharistia*, Rome, 2003
- [11] Wetering, Janwillem van de, *De Lege Spiegel*. Amsterdam: De Driehoek p. 118 - 120
- [12] Bronnen: Cleary, Thomas, *The Flower Ornament Scripture, a Translation of the Avatamsaka Sutra*. Boston: Shambhala, 1993; Cleary, Thomas, *Entry Into the Inconceivable: An Introduction to Hua-yen Buddhism*. Boston: Shambhala, 2002 en : Cook, Francis, *Hua-Yen Buddhism: The Jewel Net of Indra*. University Park: The Pennsylvania State University Press, 1977

[13] Zie ook de berichten “Een – Pantheïsme – Indra’s net” van 8 april 2011 en “Een – “Powers of Ten”” van 10 april 2011

[14] Zie voor leegte tot: Thich Nhat Hahn, *The Heart of Understanding*. Berkeley: Parallax Press, 1988 p. 8, 9

[15] Zie pag. 91 in de vertaling van “Fromm, Erich, *Escape from Freedom*. New York: Rinehart & Co, 1941” uitgegeven door Bijleveld te Utrecht, 1973.

[16] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Indra's_net

S TOF van een Reis

4 november 2011

Wovon man nicht leben kann, darüber muss man schweigen [1]

J IJ gaat verder met het verhaal van jouw leven:

“Rond 1990 ben ik na bestudering van Oosterse wijsheid mijn schuldgevoel en schaamte over mijn bestaan goeddeels kwijt geraakt. Kort na elkaar zijn mijn tante en mijn peetmoeder in 1993 overleden. Polen was in die tijd eenvoudig toegankelijk. In mijn leven is de tijd aangebroken om naar Auschwitz te gaan.

De naam Auschwitz is afkomstig van de Poolse plaatsnaam Oświęcim in de buurt van het kamp. Veel Joden die voor de oorlog in Oświęcim leefden, noemden deze plaats Oshpitzin – het Yiddish woord voor gast – omdat deze plaats voor de Tweede Wereldoorlog bekend was om haar gastvrijheid [2].

Als voorbereiding heb ik Shoah [3] van Claude Lanzmann bekeken. Bij het zien van deze documentaire viel op hoe uitgebreid en gedetailleerd de logistiek voor het vervoer en het onderdak van de vele miljoenen mensen moet zijn geweest onder lastige omstandigheden in oorlogstijd. Het waren doelgerichte en verreikende ondernemingen. Veel mensen die tussen 1974 en 1985 werden geïnterviewd, hadden de herinneringen aan de omvang en de reikwijdte – en hun aandeel daarin – verdrongen of bijgesteld. Na doorvragen bleken deze mensen vaak met verlegenheid en schaamte de reikwijdte van de transporten en van het doel van de kampen te kennen. Hun aandeel werd als

minuscuul radartje voorgesteld dat alleen het vervullen van een plicht was.

[4]

Ook heb ik de statistieken bekeken. Dachau was een concentratiekamp of een werkkamp waar de gevangenen werden samengebracht om te werken. De meeste doden vielen in deze kampen door zwaar werk, ondervoeding, ziekte en mishandeling. Het kamp Auschwitz II ook wel Auschwitz-Birkenau genoemd, was een vernietigingskamp. Nauwkeurige gegevens zijn niet meer voorhanden, omdat deze aan het einde van de oorlog zijn vernietigd. De meeste schattingen geven aan dat ongeveer 1,3 miljoen mensen naar de kampen bij Auschwitz zijn gedeporteerd. Hiervan zijn ongeveer 1,1 miljoen om het leven gekomen. In Auschwitz II zijn volgens schattingen ruim 900.000 mensen omgekomen waarvan 57 000 Nederlanders – waarschijnlijk was

mijn vader een van hen. Na een dagenlange reis per trein werd er bij aankomst in het kamp een selectie gemaakt. Alleen de sterksten werden geselecteerd voor arbeid, de anderen gingen hun dood tegemoet [5]. Het aantal overleden Joden in Auschwitz II is te vergelijken met alle inwoners van Amsterdam inclusief enkele randgemeenten.

Bundesarchiv, Bild 183-R09019
Foto: o. Ang. | o. Dat.

[6]

Ongeveer driekwart van de Nederlandse Joden hebben de oorlog niet overleefd. Door de nauwkeurige bevolkingsregisters zijn de Joden eenvoudig achterhaald. De gedeporteerde Joden zijn in de burgerlijke stand als "geëmigreerd" uitgeschreven. In totaal zijn circa 110.000 Joden uit Nederland gedeporteerd, waarvan circa 5.000 de concentratiekampen hebben overleefd. Het aantal overleden Nederlandse Joden is te vergelijken met het volledige inwonersaantal – inclusief bejaarden, zieken en pasgeborenen – van een stad als Delft.

In Europa zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog tussen de 5,4 en 6 miljoen Joden overleden door toedoen van het andere bewind [7]. Dit is meer dan 700 keer het aantal gesneuvelde soldaten die begraven liggen op de oorlogskerkhoven bij Omaha Beach bij Colleville-sur-Mer in Normandië of bij Henri Chapelle in België: peilloos leed.

Twee dagen heeft de treinreis naar Oświęcim geduurd. In Oświęcim ben ik in de voetsporen van mijn tante getreden. Ik heb nooit over mijn bezoek aan de kampen bij Auschwitz gesproken: ik kan dat niet en ik wil dat niet. Een week later ben ik leeg van binnen en van buiten weer terug naar Amsterdam gegaan.

Enkele maanden later heb ik drie korte gedichten geschreven:

Het stof van de reis

Kan niet worden afgeschud

As van alledag

Vervlogen levens

Opgenomen in ons merg

Oneindig moment

Alles en ieder

Vormen in de tijdstromen

Levende adem

In de kampen bij Dachau had ik geen verzoening kunnen vinden. De verzoeningsruimten in Dachau waren indertijd voor mij niet uitnodigend om te betreden. In Ulm had ik op mijn reis naar Dachau het studie model voor het continuüm gezien dat het gehele universum omvatte in al Haar eenvoud en beperking. Deze verzoeningsruimte gaf beschutting en nam alles uit het universum ademend in zich op in geborgenheid en ontvankelijkheid.

Na mijn bezoek aan Auschwitz heb ik in iedere spiegel gekeken voor hoop en vertroosting. Daarin zag ik mijn verdrietige, droeve, boze, schuldige, berustende ogen. En ook steeds de vragen: “Wie ben jij” en “Hoe ben jij hiermee verbonden en hoe ben jij hiervan gescheiden”. Op onze Odyssee stellen wij dezelfde vragen. In stilstaand water zag ik spiegelingen van de wereld. Met takjes en stenen heb ik deze beelden voor korte tijd verstoord, maar de beelden kwamen terug – guur, koud, onherbergzaam.

Het gebarsten glas van het Auschwitz Monument in Amsterdam weerspiegelt een deel van mijn gevoelens na het bezoek; persoonlijk zou ik de spiegels heel laten.

[9]

In de loop van de geschiedenis staat Auschwitz niet op zich zelf. Als bij jager/verzamelaars een man bij een vrouw de plaats van een andere man wil innemen, dan kan dat de dood van een van beide mannen tot gevolg hebben. Groepen mensen hebben met elkaar gestreden over het recht van grond: dit heeft geregeld geresulteerd in de dood van 10 % van de strijders [10]. Sinds de oudheid is het belegeren van steden en de eventuele inname van steden omgeven met gebruikelijke rituelen en rechten: plunderingen, het doden van mannen en het wegvoeren van vrouwen en kinderen als slaven komen geregeld voor. Sinds de klassieke oudheid is oorlogsvoering met beroepslegers endemisch in onze samenlevingen verankerd geraakt. Met het ontstaan van onze huidige staten, is ook de dienstplicht ingevoerd. Door een nauwkeurige registratie weten de

staten altijd waar de jonge mannen en de paarden/voertuigen zijn voor inzet tijdens oorlogsvoering. De gevolgen kennen wij: op de heenweg van Napoleon naar Moskou zijn de meeste slachtoffers gevallen, niet tijdens de verschrikkingen op de terugtocht [11]. De gesneuvelde soldaten tijdens de Duits/Franse oorlogen lopen in de miljoenen. De slagvelden zijn altijd een Armageddon geweest, maar de omvang en duur van de gevechten zijn enorm toegenomen. Daarnaast is het aantal burgerslachtoffers vermeerderd en de slachtingen nemen geregeld elementen van volkerenmoord aan – denk aan stelselmatige moordpartijen in Afrika en in Cambodja.

Maar Auschwitz II en de andere vernietigingskampen onder het andere bewind in Duitsland zijn uitzonderlijk. In 1942 en 1943 toen de veroveringen door de Duitsers moeizamer zijn verlopen en de inspanningen direct voelbaar zijn geworden in Duitsland, is de zondebok snel gevonden en gestigmatiseerd. Het lijkt wel of het andere bewind – met al 10 jaar een leider als "persoon in het midden" voor herstel van het verstoorde vertrouwen – heeft gedacht dat de problemen door het opofferen van de zondebok zouden verminderen. Deze offergave is uitzonderlijk geweest in omvang, inspanningen en tijdsduur: *"De opoffering zijn met wetenschappelijk-systematische, technisch welhaast onberispelijke stijl uitgevoerd. Zonder overhaasting, weldoordacht, geregistreerd en gereguleerd. De directe daders: niet zelden bruten en ongeletterden, maar dikwijls ook gestudeerden en intellectuelen met een onuitroeibare voorliefde voor literatuur, beeldende kunsten en muziek; velen hunner zijn zorgzame huisvaders geweest"* [12].

In de door het andere bewind beheerste gebieden moet alles en iedereen een kleiner of groter aandeel in deze opoffering hebben gehad. De latere inspanningen om dit aandeel te verdringing spreken voor zich [13]. In Shoah [14] van Claude Lanzmann zien

wij een afspiegeling van deze inspanningen tot verdringing. Als ik na mijn bezoek aan Auschwitz in de spiegel kijk, zie ik nog steeds een fractie van deze inspanning – over dit beeld kan ik net als mijn tante niet spreken: ik kan dat niet en ik wil dat niet.

Vele jaren later heb ik gelezen dat een groep Amerikaanse Boeddhisten naar Auschwitz is gegaan voor vertroosting van alles en iedereen [15]. Zij hebben uit de lange lijsten de namen van overledenen voorgedragen met geboortjaar en overlijdensjaar. Hiermee wordt de omvang duidelijk: de leeftijd van de overledenen varieert tussen enkele maanden en meer dan 80 jaar.

Mijn reis naar Auschwitz duurde twee weken, meer dan 4500 jaar, van het begin van het heelal tot heden, en van de dag voor gisteren tot de dag na morgen.

In Amsterdam heeft mijn leven van alledag weer zijn beloop genomen. Hierover meer in het volgende bericht”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat verder over jouw leven na de reis naar Auschwitz.

[1] Vrije weergave van laatste zin uit: Wittgenstein, Ludwig, *Tractatus Logico-Philosophicus*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennip, 1976 p. 152

[2] Bron: Glassman, Bernie, *Bearing Witness - A Zen Master's Lessons in Making Peace*. New York: Bell Tower, 1998, p. 4

[3] Zie ook: [http://en.wikipedia.org/wiki/Shoah_\(film\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Shoah_(film))

[4] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand: Birkenau_gate.JPG

- [5] Bronnen: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Auschwitz_\(concentratiekamp\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Auschwitz_(concentratiekamp)); http://en.wikipedia.org/wiki/Auschwitz_concentration_camp en <http://nl.wikipedia.org/wiki/Holocaust>
- [6] Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Auschwitz_\(concentratiekamp\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Auschwitz_(concentratiekamp))
- [7] Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Holocaust>
- [8] Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Spiegel_\(optica\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Spiegel_(optica))
- [9] Bron afbeelding: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Auschwitz_monument_amsterdam.JPG
- [10] Bron: Keegan, John, *A History of Warfare*. London: Pimlico – Random House, 2004
- [11] Bron: Zamoyski, Adam, *1812 – Napoleons fatale veldtocht naar Moskou*. Utrecht: Uitgeverij Balans, 2005
- [12] Bron: Eerst alinea van de Inleiding uit - Presser, Jacques, *Ondergang. De vervolging en verdelging van het Nederlandse Jodendom 1940-1945* (twee delen), Den Haag: Staatsdrukkerij, 1985 – digitale versie.
- [13] Onder meer de verschijning van “Presser, Jacques, *Ondergang. De vervolging en verdelging van het Nederlandse Jodendom 1940-1945* (twee delen)” in 1965 zorgde voor het bespreekbaar maken van het Nederlands aandeel in deze “offergave”.
- [14] Zie ook: [http://en.wikipedia.org/wiki/Shoah_\(film\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Shoah_(film))
- [15] Zie “Part I” van: Glassman, Bernie, *Bearing Witness - A Zen Master's Lessons in Making Peace*. New York: Bell Tower, 1998

M ODULAIR Bouwen

7 november 2011

Seelenspiegel - das Spiel daß man Leben nennt

J IJ vervolgt het verhaal van jouw leven:

“In het begin van de herfst van 1993 ben ik na mijn reis naar Auschwitz weer in Amsterdam terug gekeerd. Bij de begrafenis van mijn tante en peettante heeft mijn beste studievriend aangedrongen op een zakelijk gesprek. Wij hebben afgesproken om elkaar hiervoor in de herfstvakantie te ontmoeten, na mijn reis naar Auschwitz.

Voor de herfstvakantie heb ik mijn leven van alledag weer opgepakt. In het begin is dat niet makkelijk gegaan. Ik heb al verteld dat ik na mijn bezoek aan Auschwitz in spiegels en in stilstaand water de spiegelingen van de wereld heb gezien. Het beeld is verdrietig, droef, boos, schuldig en berustend geweest. Met takjes en stenen heb ik deze spiegeling voor korte tijd verstoord, maar de beelden zijn terug gekomen – guur, koud, onherbergzaam. Tegelijkertijd zijn de spiegel en het water leeg van binnen en van buiten. Na enkele dagen in Amsterdam heb ik mij afgevraagd hoe de spiegel en het water mij zien [1]. Ineens zijn het beeld in de spiegel en ik als manifestatie van het leven wederkerig verbonden in al Haar glorie. Het universum is het medicijn [2].

[3]

Na mijn terugkeer heeft het leven – voordat wij aan onze Odyssee beginnen – drie grote verrassingen gekend.

De eerste verrassing is het voorstel van mijn beste studievriend om samen een ontwerpbureau te starten. Met deze studievriend heb ik altijd contact gehouden. Rond mijn terugkeer in Zuid Limburg is het contact intensief geweest. Met zijn architectenbureau had hij enkele grote projecten in Limburg. Wij hebben ook de ideeën voor de voortzetting van de boerderij van mijn peetouders besproken. De boerderij is voor hem een rustmoment geweest van enkele uren, een maaltijd of een overnachting. In de loop van 1993 is hij tot de conclusie gekomen dat zijn bureau te klein is om in de toekomst zelfstandig te overleven en te groot om op zijn beloop te laten. De overdracht aan een ander bureau is bijna rond.

Mijn studievriend heeft het idee om in de laatste fase van zijn werkend bestaan een modulaire industriële manier van bouwen te introduceren. Hiervoor heeft hij kennis nodig van bouwmaterialen en van utiliteitsbouw waar deze industriële manier van bouwen al veel wordt toegepast. Voor deze kennis en contacten wil hij mij graag als partner hebben. Een andere studievriend is gevraagd voor kennis van woningbouw in stedelijke omgeving.

[4]

Zelf wil hij zich gaan richten op het modulaire ontwerpen van luxere woningen, om voldoende inkomsten te verkrijgen.

[5]

Wij hebben het nieuwe bureau opgericht. Na een korte aanloopfase is het ons voor de wind gegaan. Onze Audi A8 jaren zijn aangebroken. Ik hoef het vertoon van deze auto niet – ik ben met de fiets of tram naar het bureau gegaan, maar de bouwwereld verwacht dat succes wordt getoond. Het bureau bezit een auto voor bezoeken en als het nodig is, huren wij een extra auto.

[6]

Na twee jaar inkomsten heb ik een klein appartement in Amsterdam gekocht. Mijn vrienden waar ik tot dat moment een kamer mocht gebruiken, zijn in die tijd verhuisd naar een kleinere woning. In dit kleine appartement woon ik nog steeds.

Het bureau slokte veel van mijn tijd en energie op. Om nog ruimte in mijn leven over te houden voor studie en contemplatie, heb ik mij gehouden aan de “sabbat”, nou ja zaterdag en zondagochtend heb ik hieraan besteed. In de vakanties heb ik het klooster bezocht voor langere periodes contemplatie. Het convent bestond nog alleen uit oude monniken en een abt. Zij hebben het convent ondergebracht in een stichting met religieuze doelen om het convent een andere vorm te geven.

In 2002 is de tweede verrassing in mijn leven gekomen. Het volgende bericht gaat hierover”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over het begin van jouw pensionering.

[1] Zie ook casus 52 in Wick, Gerry Shishin, *The Book of Equanimity – Illuminating Classic Zen Koans*. Somerville MA: Wisdom Publications, 2005, p. 161

[2] Zie bericht: Man Leben – terug naar Limburg – 10 oktober 2011 met daarin de zin: “*Ziekte en medicijn helpen elkaar. Het medicijn is het universum. Wie ben jij zelf?*” Deze zin is een vrije weergave van casus 87 uit de Hekiganroku. Zie ook: Yamada Kôun Roshi, *Hekiganroku, Die Niederschrift vom blauen Fels – Band 2*. München: Kösel-Verlag, 2002 p. 321

[3] Bron afbeelding: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Spiegel_\(optica\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Spiegel_(optica))

[4] Het ontwerpbureau is fictief. Voorbeeld van modulaire woningbouw in een stedelijke omgeving. Bron foto: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Stoke_newington_raines_court_1.jpg

[5] Het ontwerpbureau is fictief. Voorbeeld van een modulair gebouwde luxere woning. Bron foto: http://en.wikipedia.org/wiki/Huf_Haus

[6] Bron foto: http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:A8_white.jpg

L IEFDE

11 november 2011

Liebe muß man leben, sie wächst und sie kann auch wieder vergehen

J IJ vervolgt het verhaal van jouw leven:

“Na mijn reis naar Auschwitz in het begin van de herfst in 1993 zijn er drie verrassingen in mijn leven geweest. De eerste verrassing is werken in een ontwerpbureau aan een introductie van een modulaire industriële manier van bouwen. Dit werk is onverwachts succesvol geworden.

De tweede verrassing is volkomen onverwachts geweest. Ik heb eerder verteld dat ik op 10 jarige leeftijd ineens verliefd ben geweest op een meisje in het dorp in Zuid Limburg. Het leek of de bliksem insloeg, zo heftig en onverwachts; ik zag alleen een witte gloed. Op de middelbare school ben ik op afstand ook enkele keren verliefd geweest. Niemand heeft ooit van deze verliefdheden geweten. Na mijn studie heb ik via mijn werk op het architecten bureau mijn vrouw leren kennen. Ik zag haar de eerste keer in een witte lieflijke gloed staan. Wij hebben een gelukkige tijd gehad tot onze wegen zich langzaam maar zeker gingen scheiden. De scheiding is niet makkelijk gegaan; ik had meer wijsheid en medeleven mogen tonen. Aan het einde van ons huwelijk totdat ik mijn reis naar Auschwitz begon, zijn er altijd vrouwen in mijn leven geweest, maar altijd op een zekere afstand.

Na Auschwitz heeft liefde in mijn leven de vorm van compassie en medeleven aangenomen. Deze gevoelens worden verwoord in het gedicht “*Bani Adam*” of “*Openen van alle poorten*”, dat ongeveer

700 jaar geleden door Abū-Muḥammad Muṣliḥ al-Dīn bin Abdallāh Shīrāzī – beter bekend bij zijn schrijversnaam Sa‘dī (of Saadi) – is geschreven:

“De kinderen van Adam zijn ledematen van een lichaam

En voortgekomen uit een bron

Wanneer het noodlot van de tijd een ledemaat treft

Dan kunnen de andere ledematen niet onaangedaan blijven

Als jij geen medeleven hebt voor de zorgen van anderen

Dan ben jij niet waardig om de naam “Man” te dragen“. [1]

Dit gedicht is aan mij persoonlijk gericht; ik draag de naam Man.

[2]

Nog niet zo lang geleden heb ik gelezen dat een oude zen meester eens heeft gezegd: *“Als er geen lijden zou zijn en geen voelende*

mensen, dan zou er geen vinger zijn, geen oog, geen oor, geen hand. Overal en een zou alles leeg zijn en diep, diep. Er zou geen verlies zijn en geen toename” [3]. Ook deze zinnen verwoorden mijn vorm van liefde in die tijd. Het Boeddhisme kent het woord “Karuna” dat in het Sanskriet compassie betekent. Het woord is verbonden aan wijsheid [4].

In de zomer van 2003 draaide ik mijn hoofd opzij en zag ik haar gezicht vol voren van leven, ogen peilloos diep, handen gerimpeld. Als elkaars lotgenoot hebben wij iedere rimpel en litteken van ons leven bewonderd. Later heb ik hierover een kort gedicht geschreven:

Jouw ogen peilloos

Samengaan in eeuwigheid

Zachte kleine dood

Twee jaar later ontmoetten wij haar grote dood. In het volgende bericht meer over de derde verrassing – de eenvoud – in mijn leven”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat over de derde verrassing in jouw leven.

[1] Zie onder meer: <http://en.wikipedia.org/wiki/Love> en [http://en.wikipedia.org/wiki/Saadi_\(poet\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Saadi_(poet))

[2] De tombe van Sa‘dī in Shiraz, Iran. Bron afbeelding: [http://en.wikipedia.org/wiki/Saadi_\(poet\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Saadi_(poet))

[3] Bron: Wick, Gerry Shishin, *The Book of Equanimity – Illuminating Classic Zen Koans*. Somerville MA: Wisdom Publications, 2005 p. 170

[4] Bron: <http://en.wikipedia.org/wiki/Love>

EENVOUD

14 november 2011

Nun weiß man, leben ist einfach

NAAST deze Odyssee heb ik in het laatste deel van mijn leven drie grote verrassingen gekend. De eerste verrassing is het werken in een ontwerp bureau aan de introductie van een modulaire industriële manier van bouwen.

De tweede verrassing is een onverwachtse liefde geweest met mijn vrouwelijke lotgenoot voor twee jaren. Met het opzij draaien van mijn hoofd, zijn wij in elkaars leven gekomen, peilloos diep. Daarna zijn wij samen opgetrokken, vertrouwd.

Aan het begin van mijn studie Sanskriet ben ik bij de vervoegingen de tweevoud – of dualis [1] in het latijn – tegengekomen. Eerst heb ik gedacht dat het een restant is van oude volgorde van tellen: een, twee en veel. Nadat ik enkele keren – bij lichaamsdelen van mensen – de tweevoud verkeerd als meervoud heb vertaald, is het mij duidelijk geworden dat de tweevoud een samenhang van twee delen inhoud.

De twee jaren met mijn vrouwelijke lotgenoot hebben de tweevoud ook als eenheid getoond. In het verlengde van de oude zen meester uit het vorige bericht: *“Als er geen voelende mensen zouden zijn, dan is er geen hand zonder een ander hand, geen oog zonder ander oog om te zien, geen been zonder ander been om te lopen, geen oor zonder ander oor om te horen. Alles zou leeg zijn en diep, diep. Er zou geen verlies zijn en geen toename.”* [2] Tot de onverwachtse liefde heb ik in mijn leven de tweevoud als een scheiding gezien, nu zie ik

het ook als een eenvoud. Het ene oog vormt het andere oog, het ene been vormt het andere been, de ene hand vormt de andere hand, man en de vrouw vormen elkaar in eenvoud – niet in enkelvoud en niet in meervoud. Haar grote dood liet mij onverwachts leeg achter als de maan [3].

Ik heb eens ergens gelezen dat mensen ons leven van geboorte, voortdurende verandering en dood graag willen verlaten [4]; zij willen opgaan in een eeuwigdurende hemel of in een staat van voortdurende gelukzaligheid [5]. Het lot van mensen bepaalt dat wij mogen zitten tussen veranderende vuurtjes en as. Ik heb gerouwd om het verlies van mijn geliefde lotgenoot.

[6]

De derde verrassing is de eenvoud en eenzaamheid in onderlinge verbondenheid, die is gevolgd na haar grote dood. Deze dood is niet alleen scheuring of breuk. Het is daarnaast een continuüm van

verandering; wij zijn weer teruggekeerd in de stroom van veranderende vuurtjes en as.

En de as stijgt omhoog in de boomstam naar het begin van knoppen [7]:

*Knoppen aan de boom
Als de bloesem openspringt
ken ik geen twijfel*

[8]

Met de derde verrassing van eenvoud en eenzaamheid ben ik de Odyssee begonnen en zet ik haar voort”, zeg jij.

“Bij de aanlegplaatsen een, twee en drie op onze Odyssee heb ik jou leren kennen. Jouw leven is rijker dan ik ooit heb durven dromen. Mag ik jou enkele vragen stellen voordat ik mij ga voorstellen met een korte beschrijving van mijn leven”, vraag ik.

“Dat is goed”, zeg jij.

Het volgende bericht begint met de vragen over jouw leven.

[1] Zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dualis> en [http://en.wikipedia.org/wiki/Dual_\(grammatical_number\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Dual_(grammatical_number))

[2] Vrije en aangepaste weergave van: Wick, Gerry Shishin, *The Book of Equanimity – Illuminating Classic Zen Koans*. Somerville MA: Wisdom Publications, 2005 p. 170

[3] De woorden weduwnaar en weduwe zijn afkomstig van het Indo – Europese woord “widhewo” of in het Sanskriet “vidhu”. Bron: Ayto, John. *Word Origins – the hidden Histories of English Words from A to Z*. London: A & C Black, 2005 p. 547. In het Sanskriet betekent het woord “vidhu”: "alleen, solitaire en maan".

[4] Bijvoorbeeld de Aria: "Ich freue mich auf meinen Tod" uit Cantate 82 van Johann Sebastian Bach.

[5] Zie ook de passage over de zen meester Tozan in: Wick, Gerry Shishin, *The Book of Equanimity – Illuminating Classic Zen Koans*. Somerville MA: Wisdom Publications, 2005 p. 176

[6] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Vuur>

[7] Zie ook het bericht: "Een – Bloesem" van 2 april 2011.

[8] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Double-flowered_Cherry_Blossoms.jpg

I NTERVIEW

18 november 2011

IN de vorige berichten hebt jij een korte beschrijving van zijn leven gegeven. Ik mag enkele vragen stellen bij de beschrijving voordat ik mij ga voorstellen.

“Jouw leven heeft een grotere diepgang dan ik ooit heb kunnen denken. In jouw beleving begint jouw leven al meer dan 4000 jaren geleden. In 1933 zijn jouw ouders vanuit Frankfurt am Main naar Amsterdam verhuisd om een nieuw bestaan op te bouwen in een vreemd land waar zij de taal en de cultuur niet kennen. Ik neem aan dat jullie in Amsterdam Duits zijn blijven spreken”, zeg ik.

“Dat is voor een deel juist. Mijn ouders zijn onderling Duits blijven spreken, maar ik ben tweetalig opgevoed. Dit is bijzonder geweest, want het Nederlands van mijn ouders heeft een erg Duits accent gehad. In die tijd heb ik mij daarvoor geschaamd, en nu schaam ik mij voor de schaamte”, zeg jij.

“In jouw beschrijving is het afscheid van jouw ouders rond 1942 verhoudingsgewijze makkelijk verlopen”, zeg ik.

“In die tijd heb ik de woorden en de kennis niet om mijn gevoelens te verwoorden. Ik heb dit afscheid als een avontuur of een soort natuurlijke en spannende verandering ervaren. Nu zie ik duidelijk dat mijn ouders en mijn tante dit afscheid aan mij als een overgangsrite hebben gepresenteerd. Mijn moeder heeft gezegd dat ik lang weg zou blijven. Zij zei: “Vanaf nu ben jij geen jongen meer maar een echte Man, jij bent nu een echte Herr Mann”. Zij heeft voorspeld dat het een heel donkere tijd wordt, maar dat ik er op

moet vertrouwen dat uiteindelijk alles goed zal komen. Ik heb een nacht bij mijn tante gelogeed. Daarna is een reis van een aantal weken begonnen, totdat ik in Zuid Limburg ben komen te wonen”, zeg jij.

“Jouw naamsverandering, hoe is dat gegaan?”, vraag ik.

“Ik weet niet alle details en ik kan geen details vertellen, want er zijn mensen bij betrokken die misschien nog in leven zijn. Mijn naamsverandering is vrij eenvoudig verlopen. Een jongen verhuisd voor het bevolkingsregister – onder zijn naam met een persoonsbewijs voorzien van een oude foto – naar een anderen plaats. Enkele weken later verhuisd dezelfde jongen voor het bevolkingsregister met een nieuwe naam – en een nieuw persoonsbewijs voorzien van een recente foto – naar een derde plaats. De oude naam blijft achter in de tweede plaats. Een tijd later is de oude naam waarschijnlijk met “verblijfplaats onbekend” ingeschreven. Ik ben zo binnen enkele weken verschillende keren verhuisd om het spoor te verdoezelen”, zeg jij.

“Wat hebben jouw ouders bedacht om jou later weer te vinden. Hoe hebben zij gedacht aan te tonen dat zij jouw ouders zijn?”, vraag ik.

“Mijn nieuwe naam is nauw verbonden met de namen die ik van mijn ouders en familie heb gekregen. Mijn ouders hebben mij “Levi” genoemd naar de derde zoon van Jacob en Lea in het boek Genesis. Uit de twaalf zonen van Jacob en Lea zijn de 12 stammen van Israël voortgekomen. Levi betekent: “Hij zal verbinden of aaneenvoegen” [1]. Ik heb dit mijn hele leven ondernomen. Als ik terugkijk, zie ik met schaamte dat ik vaak hoogmoedig ben geweest”, zeg jij.

“Ik vind jou niet hoogmoedig”, zeg ik.

“Hoogmoed heeft vele gezichten. Ik heb veel later gelezen dat Schriftgeleerden denken dat de naam Levi een leenwoord is dat priester betekent. Er wordt ook gedacht dat de naam verwijst naar de mensen die verbonden zijn aan de “Ark van het Verbond” [1]. Bij het rondtrekken in de woestijn hebben de afstammelingen van Levi de “Ark van het Verbond” gedragen. De eerste hogepriester is ook een afstammeling van Levi geweest. Enkele geleerden denken dat Levi verwijst naar een stam die van oorsprong niet Joods was, maar bestond uit immigranten die zich bij de Joden hebben gevoegd [1]. De afstammelingen van Levi hebben als enige stam geen grondgebied gehad in Kanaän. Mozes en zijn broer Aaron, Samuel, Ezechiël, Ezra, Johannes de Doper, Mattheus en Marcus zijn afstammelingen van Levi [2].

Volgens hoofdstuk 49 vers 7 van Genesis uit het Oude Testament zullen de kinderen van Levi over de aarde worden verspreid. In het testament van Levi [3] – een apocrief geschrift dat met de bijbel verbonden is – worden de priesters die afstammen van de eerste hogepriester Aaron en dus van Levi, hoogmoed verweten. Door deze hoogmoed ontstaat de Apocalyps of het einde der tijden. Ik heb mijn hele leven mijn best gedaan om hoogmoed te vermijden, maar vele keren is het niet gelukt. Hoogmoed is ook de oorzaak van het uiteenvallen van ons gezin geweest. Hoewel mijn grootvader en ik geen mensen van geweld zijn, is de voorspelling voor het lot van de afstammelingen van Levi ook ons lot geworden. Afgezien van het geweld, sluit de naam Levi goed aan bij de weg die ik mijn leven heb bewandeld.

Mijn nieuwe achternaam is afgeleid van de voornaam die mijn ouders aan mij hebben gegeven. Mijn nieuwe voornaam is nauw verbonden met mijn familienaam. Vroeger werd Piet Janssen vaak “Janssens Piet – of zoon van Jan, Piet” genoemd. Ik denk dat mijn ouders hebben gedacht dat deze omdraaiing later kans van slagen

zou hebben om mij weer als rechtmatige zoon erkend te krijgen”, zeg jij.

“Een mens in een donkere tijd moet soms kiezen, als hij de keuze niet aan anderen wil overlaten. Ik respecteer jouw terughoudendheid voor de keuze van jouw familie en pleegfamilie in Zuid Limburg. Mag ik vragen waarom jij na jouw gelukkige en zorgeloze tijd met jouw tante naar Holland bent verhuisd?”, zeg ik.

“Dat is heel duidelijk. Mijn tante is de jongere zus van mijn moeder. Zij leken erg op elkaar, ook in manier van doen. Voor mij was zij heel vertrouwd. Wij hebben het leven in Holland weer opgepakt. Dat is niet meegevallen als vreemden in een land in opbouw. Mijn tante had in haar ogen geen keuze; na de oorlog was zij het aan mijn ouders verplicht om voor mij te zorgen. Het leven in Zuid Limburg heb ik erg gemist, maar ik ben elke vakantie bij mijn peetouders gaan logeren”, zeg jij.

“Later verder met de vragen als dat mag”, zeg ik.

“Dat is goed”, zeg jij.

Het volgende bericht gaat verder met enkele vragen over de weergave van jouw leven.

[1] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Levi>

[2] Zie ook: <http://en.wikipedia.org/wiki/Levite>

[3] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Testament_of_Levi. Het Testament van Levi is onderdeel van het Testament van de Aartsvaders.

I NTERVIEW 2

21 november 2011

IN het vorige bericht is het eerste deel van het interview over de beschrijving van jouw leven weergegeven. Nu ga ik verder met enkele vragen over de verhuizing van Zuid Limburg naar Rotterdam.

“Jij bent met jouw tante op 12 jarige leeftijd in de buurt van Rotterdam gaan wonen en daar ben jij naar het Gymnasium gegaan. Hoe was deze verandering?”, vraag ik.

“In Zuid Limburg heb ik waarschijnlijk de mooiste jaren in mijn leven gehad. Ik heb mij daar volkomen thuis gevoeld, hoewel ik in het begin een buitenbeentje ben geweest. Eerst heb ik de plaatselijke taal en de gebruiken niet begrepen, maar na een jaar was alles duidelijk en kon ik het dialect vloeiend spreken. Bij Rotterdam is alles weer volkomen vreemd geweest. Ik ben in een Hollandse en Christelijke omgeving gaan wonen met een Limburgse tongval, Katholieke gewoonten en een Joodse achtergrond: alles uitzonderlijk. Het scheldwoord voor katholiek is “paap”; dit woord betekent in het Sanskriet “verkeerd, slecht, schuldig” [1]. De eerste jaren heb ik het moeilijk gehad om mij aan te passen. Gelukkig werd ik op school in de klas geaccepteerd.

Mijn tante heeft het ook lastig gehad: zij moest in een moeilijke omgeving het vorige bestaan afronden: de bezittingen, de belasting en de financiën verdienden aandacht. En een nieuw bestaan moest worden opgebouwd. Zij had het geluk dat zij via verre familie een goede betrekking kon krijgen bij een handelsfirma. Ik heb wel eens

gedacht dat zij zonder mij naar Amerika zou zijn geëmigreerd; zij heeft dat zelf nooit verteld”, zeg jij.

[2]

“Jij hebt gezegd dat het kleine kapitaal dat jouw grootvader rond 1924 in Zwitserland had ondergebracht, erg behulpzaam was”, zeg ik.

“Dat heb ik later begrepen toen ik 21 jaar oud was. Voordat mijn tante naar Zuid Limburg is gekomen, heeft ze in Zwitserland een bezoek gebracht aan de bank waar mijn opa de rekening in 1924 heeft geopend. Deze rekening is buiten het zicht van de anderen – dus ook van de overheden in Duitsland en Nederland gebleven. Dit is een klein deel van mijn hoogmoed geweest: in die tijd voor mij heel begrijpelijk. Met dit kleine kapitaal is mijn studie en een deel van de aanschaf van de woningen voor ons gezin betaald. Later, toen ons gezin uiteen was gevallen, heb ik van de verkoop van onze

woning een soortgelijke rekening voor mijn kinderen geopend voor moeilijke tijden”, zeg jij.

[3]

“In die tijd was het voor de overheden geld buiten de boeken”, zeg ik.

“Klopt. Het was een andere tijd: de overheden werden door onze familie niet als erg betrouwbaar ervaren. Het was verstandig om wat achter de hand te hebben. Later, nadat ik tijdens mijn trektocht naar Dachau op de wind en de maan ben gaan vertrouwen, ben ik de ijdelheid van kapitaal gaan zien. Ik zag toen de volledige betekenis van het tweede gebod: *“Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben”*. Ik ben gaan inzien dat geld een metafoer is voor vertrouwen. Op het Al en Een – vluchtig als de wind en veranderlijk als water – ben ik gaan vertrouwen; mijn weg wordt daarna beschenen door de Maan. Geld is soms een handig ruilmiddel op aarde, maar een ballast op de eeuwige weg”, zeg jij.

In het volgende bericht volgen enkele vragen over liefde.

[1] Bron: elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams
– MWDDS V1.5 Beta.

[2] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Emigratie>

[3] Bron afbeelding: [http://en.wikipedia.org/wiki/
Banking_in_Switzerland](http://en.wikipedia.org/wiki/Banking_in_Switzerland)

I NTERVIEW 3

27 november 2011

HET vorige interview ging over jouw verhuizing van Zuid Limburg naar Rotterdam. In dit interview volgen enkele vragen over liefde.

“In de beschrijving van jouw leven geef jij aan dat er altijd vrouwen in jouw leven zijn geweest. Jouw moeder, peettante en tante als verzorgers en opvoeders hebben een duidelijke rol. Mijn plaats als metgezel tijdens onze Odyssee roept voor mij geen vragen op. Ik vind het opvallend dat er in jouw leven vanaf je 10^e jaar bijna altijd verliefdheden en liefdes zijn geweest. Ik ben pas rond mijn 18^e jaar begonnen met een vage verliefdheid. Van mijn 19^e tot mijn 20^e heb ik mijn grote liefde – de man in mijn leven – gekend. Daarna heb ik wel gevoelens van kameraadschap voor mannen gevoeld en mannen hebben voor mij liefde gevoeld, maar verliefdheid en liefde zijn nooit meer in mijn leven ontstaan: ik heb er nooit meer voor opengestaan. In de beschrijving van mijn leven daarover meer. Hoe ben jij omgegaan met deze wisselende liefdes?”, vraag ik.

“Als ik zou mogen kiezen, dan was ik mijn hele leven het allerlieftst blijven houden van mijn eerste liefde: de liefde die ik op mijn 10^e jaar als een intense gloed heb gevoeld.

[1]

Met haar was ik graag op mijn 18^e getrouwd en oud geworden. Dit is niet mogelijk om verschillende redenen: ik ben naar Holland verhuisd en ik hoor niet echt in Limburg thuis. En later - toen ik in staat was om met haar contact te zoeken – had haar leven al een andere weg genomen door een verloving met een lieve en zorgzame man. Zij zijn gelukkig getrouwd, hebben kinderen en kleinkinderen gekregen en zijn gelukkig oud geworden. Ik heb haar nog vaak ontmoet: zij heeft nooit geweten van deze verblindende liefde in mijn jonge jaren. Nu ik terugkijk, zie ik dat mijn liefde altijd op één vrouw is gericht: één vrouw in verschillende verschijningsvormen. Natuurlijk zijn alle liefdes verschillend geweest, maar er was altijd één constante, de constante van intensiteit en intimiteit in verscheidenheid. De gevoelens van intensiteit en de intimiteit voor al mijn

afzonderlijke geliefden zijn in de loop van de tijd wel veranderd, maar nooit verdwenen. Misschien hebben jij en ik op dit punt een overeenkomst; jouw grote liefde – de man in jouw leven – is één man aller mannen. Mijn geliefden zijn één vrouw in verschillende verschijningsvormen”, zeg jij.

“Ik laat deze gelijkenis even bezinken. Hoe heb jij de eindigheid van de afzonderlijke liefdes ervaren”, vraag ik.

“De vrouwen in mijn leven hebben mij altijd uitstekend behandeld. Ik heb dit ook altijd met hen proberen te doen. Met mijn vrouw is dit niet gelukt; over dit onvermogen heb ik nog altijd spijt en schaamte: ik zou beter moeten kunnen. Ook de afzonderlijke relaties met twee Duitse geliefden is door hen zeer doortastend en abrupt beëindigd; zij vinden waarschijnlijk: voorbij is voorbij – geen gezeur meer. Als de wegen zich moeten scheiden, dan heb ik altijd mijn geliefden de scheiding laten voltrekken. Ik denk dat ik onbewust heb gevoeld dat de beëindiging van een relatie voor de geliefde die de scheiding uitspreekt en voltrekt, bijna altijd makkelijker is. Door mijn leven ben ik waarschijnlijk beter toegerust op pijnlijke scheidingen. Waar mogelijk heb ik altijd contact blijven houden met al mijn geliefden. Soms alleen via brieven en kerstkaarten, bij anderen heb ik geregeld gelogeed of wij hebben reizen gemaakt”, zeg jij.

“De scheiding met jouw vrouw lijkt volgens mij meer een scheiding van een manier van leven dan een scheiding tussen twee geliefden”, zeg ik.

“Ik denk dat jij gelijk hebt. Op het gebied van intimiteit en liefde zijn wij door allerlei omstandigheden uit elkaar gegroeid. Daarna is de tijd van ons vrije [2] huwelijk aangebroken. Deze andere manier van ons huwelijk heeft het verschil tussen ons vergroot: mijn vrouw is opgebloeid en zij heeft haar eigen leven willen inrichten

met haar nieuwe geliefde. Deze laatste ontwikkeling heb ik te laat gezien. Ik heb te lang geprobeerd een familiehuis in stand te houden. De verkoop van ons huis en de verdeling van het bezit inclusief de reservering van het kleine kapitaal voor de kinderen is voor mij het einde van een tijdperk geweest: een afscheid nemen van een werkelijkheid die al een geruime tijd in een onhoudbare illusie was veranderd. Met de afwikkeling van ons huwelijk en bezittingen ben ik te eenzijdig en doortastend te werk gegaan. Ik heb hiermee niemand gelukkig gemaakt; mijn vrouw en kinderen zijn volkomen van mij vervreemd”, zeg jij.

“Het einde van de liefde met de man van mijn leven is voor mij onmogelijk en heel pijnlijk verlopen. Bij de beschrijving van mijn leven hierover meer. Ik vind jouw gedicht over de kleine dood in het bericht “Liefde” heel mooi. In mijn grote liefde heb ik ook de alomvattendheid van de kleine dood ervaren.

[3]

Hoe is jouw leven verder gegaan na de grote dood van jouw geliefde lotgenoot?”, vraag ik.

“Haar familie en vrienden hebben mij deels als een indringer gezien. Ik kan me dat voorstellen, want behalve een klein appartement in Amsterdam, veel boeken en een AOW-pensioen – voor mij een groot bezit – heb ik geen bezittingen. Zij had beduidend meer bezittingen. De familie en vrienden hebben er op gestaan om de begrafenis en de verdere afwikkelingen te verzorgen. Ik heb mij op de achtergrond gehouden. Uit de erfenis heb ik enkele boeken ontvangen. In een recent boek heeft zij bij een passage over liefde de zinsnede aangestreept: “Het grootste mysterie ben jezelf”. Na haar dood heb ik een tijd rondgelopen met het gevoel alsof ik in tweeën was gescheurd – onzichtbaar ragfijn doormidden – dwars door mijn hart. Alles was koud, eindeloos en pijnlijk gewoon. Door de derde verrassing van de eenvoud heb ik mijn nieuwe balans gevonden”, zeg jij.

In het volgende bericht volgen enkele vragen over jouw eenvoud.

[1] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/>

Bestand:HaloIjsselmeer2.jpg

[2] De werkwoord wortel "vraj" betekent in het Sanskriet "gaan, lopen". Bron: Egenes, Thomas, *Introduction to Sanskrit - Part Two*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 2005 p. 395. Volgens de elektronische versie van het woordenboek Monier-Williams – MWDDS V1.5 Beta, heeft "vraj" daarnaast ook de betekenis "gaan naar (een vrouw)" en "geslachtsverkeer hebben met" net als het Nederlandse werkwoord "vrijen".

[3] Bron afbeelding: <http://de.wikipedia.org/wiki/Orgasmus>

I NTERVIEW 4

5 december 2011

HET vorige interview ging over liefde in jouw leven. In dit bericht volgen enkele vragen over de laatste verrassing in jouw leven.

“In het laatste deel van jouw leven heb jij je verdiept in Oosterse wijsheid. In deze beschrijving verwijs jij geregeld op een indirecte manier naar een vorm van verlichting. Ben jij verlicht?”, vraag ik.

“Alles is verlicht. Niets, zelfs niet het allerkleinste deeltje is uitgezonderd. Alles is in al haar verschijningsvormen volkomen natuurlijk verlicht”, zeg jij.

“Ook alle hebzucht, alle misdaden, alle moorden, alle waanbeelden, alle onzin en ijdelheid?”, vraag ik.

“Verlichting is zo natuurlijk als inademen en uitademen waarbij inademen en uitademen verschijningsvormen zijn van verlichting. Een glimp van de volkomen verlichting hebben wij ervaren toen wij aan het einde van de middag op onze Odyssee bij de aanlegplaats “Twee – nacht aan het begin van de lente” [1] na een lange dagtocht zijn aangekomen op het schiereiland. De volgende ochtend om zes uur hebben wij aan het begin van de lente de zon in het oosten zien opkomen. Wij hebben ons die middag gewassen in het water bij het schiereiland, ons afgedroogd en schone kleren aangetrokken en daarna hebben wij hout gesprokkeld voor het vuurtje in een oud conservenblik. Dit is vrij weergegeven de samenvatting van de Diamant Sutra die rechtstreeks verlichting weerspiegeld [2]. De eigenlijke samenvatting is “evam” [3] – het

eerste woord van deze sutra in Sanskriet – of in het Nederlands “aldus”. Iedere handeling, ieder woord en iedere ademhaling is volkomen verlicht. Ik vind de foto van de zonnebloemen in de kop van de weblog “Wie ben jij” passend. Iedere zonnebloempit op deze foto omvat het hele universum volkomen en volledig”, zeg jij.

“Waar ontstaan alle misdaden, alle moorden, alle waanbeelden, alle hebzucht, alle onzin en ijdelheid?”, vraag ik.

“Wij zijn bij aanlegplaats “Een” bij Pantheïsme de metafoor “Indra’s net” [4] voor het gehele universum tegengekomen. Indra’s net [5] is in de Hua-yan school [6] van het Boeddhisme een metafoor voor alles, voor verlichting en ook voor illusies en waanbeelden. Als een glazen parel in het net een illusie of waanbeeld weergeeft, dan wordt deze illusie of waanbeeld door alle andere glazen parels in het net weerspiegelt. Als een parel verlicht is, dan wordt de verlichting in alle andere parels weerkaats. Of als wij deze metafoor naar ons dagelijks leven vertalen, als hebzucht, misdaad in ons leven is, dan heeft dat invloed op alles en iedereen; en als een persoon of ding verlicht is, dan straalt deze verlichting naar alles en iedereen in het universum. Of praktisch, als wij vasthouden aan bezit, of zondigen tegen de tien geboden, dan beïnvloedt dit het hele universum; en als wij bezit verzorgen en delen en passend handelen en niet-handelen, dan weerspiegelt dit in alles en iedereen. Vandaar de Boeddhistische aansporing – Werk hard en toon compassie met alles en iedereen; zonder niets en niemand uit”, zeg jij.

[7]

“De gedachtengang kan ik volgen. Ik laat de beelden bezinken. Op onze Odyssee komen wij nog genoeg uitdagingen tegen. Vele boeken over Boeddhisme beschrijven verlichtingservaringen. Heb jij verlichting persoonlijk ervaren?”, vraag ik.

“Jij doelt op de ervaring om opgenomen te zijn in alles en iedereen in al haar manifestaties. Ik weet niet hoe, maar als ik terugkijk dan is dit altijd mijn grondhouding geweest ook als ik verblind was door verliefdheid, boosheid of verdriet. Wel kan ik het duidelijker onder woorden brengen sinds ik in een boek heb gelezen dat er voor een verlichte geest geen verschil is tussen de vinger die naar de maan wijst en de maan, zoals er op gelijke wijze ook geen verschil is tussen de golven en de oceaan. [8] Daarvoor heb ik in bezinningsbijeenkomsten vaak gezegd dat de vinger wijzend naar de maan niet verward mag worden met de maan. Nadat ik deze

passage heb gelezen, is het ineens duidelijk dat de uitingsvormen "de vinger", "de maan" en "de gedachten hierover" onderling volkomen verbonden zijn. Alles en ieder zijn hier heel natuurlijk manifestaties van", zeg jij.

"Jouw beschrijving van "het lot van mensen dat bepaalt dat wij mogen zitten tussen veranderende vuurtjes en as" en "de bloesem die van stof naar stof gaat", vind ik schrijnend mooi en pijnlijk.

Misschien zal de beschrijving van mijn leven deze schoonheid en pijnlijkheid verduidelijken. Probeer jij verder te leven als een Boeddha of Bodhisattva zoals beschreven in de Avatamsaka sutra [9]?", vraag ik.

[10]

“Ik ben geen heilige. Ik verheug mij op de beschrijving van jouw leven en van Narrator en daarna het vervolg van onze Odyssee”, zeg jij.

“Mag ik de berichten over jouw leven voorzien van een inleiding en een slot bundelen tot een biografie?”, vraag ik.

“Als dit na mijn dood wordt uitgegeven”, zeg jij.

In het volgende bericht vertel ik over het begin van mijn leven.

[1] Zie bericht: “Twee – Nacht aan het begin van de lente” van 25 april 2011

[2] Zie: Red Pine (Bill Porter), *The Diamond Sutra*. New York: Counterpoint, 2001 p. 39.

[3] Zie: Lopez, Donald S. *The Heart Sutra explained* 1990 p 34; “The commentary Vajrapâṇi has high praise for the word *evam* (thus), the word with which sūtras begin. Those four letters are the source of the 84.000 doctrines taught by the Buddha and are the basis of all marvels.”

Zie ook: Red Pine (Bill Porter) *The Diamond Sutra* 2001 p 41-42; “Commentaries have written volumes on the profundity of *evam* (thus). Does it mean “like so”, or does it mean “just so”? And what is the difference? Is this sutra the finger that points to the moon, or is it the moon itself?”

Zie ook: Holstein, Alexander. *Pointing at the Moon*. 1993 p 49; voor de verlichte geest van een Zen meester is er mogelijk geen verschil tussen de vinger die naar de maan wijst en de maan, zoals er op gelijke wijze ook geen verschil is tussen de golven en de oceaan.

[4] Zie bericht: "Een – Pantheïsme – Indra's net" van 8 april 2011

[5] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Indra's_net

[6] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Huayan_school

[7] Bron afbeelding: http://en.wikipedia.org/wiki/Indra's_net

[8] Bron: Holstein, Alexander. Pointing at the Moon. Rutland: Charles E. Tuttle Company, 1993, p. 49

[9] Zie ook: http://en.wikipedia.org/wiki/Avatamsaka_Sutra

[10] Bron afbeelding: <http://de.wikipedia.org/wiki/Bodhi>

Slotwoord

MAN Leben en ik hebben de zoektocht naar "Wie ben jij" voortgezet. Samen hebben wij de aanlegplaatsen "Dingen en logische Verbanden", "Intensiteiten en associaties" en "Leegte" bezocht. Zonder Man Leben zou ik de aanlegplaats "Leegte" niet hebben kunnen bezoeken; ik heb hierbij zijn volledige steun nodig gehad.

Op de aanlegplaats "Verandering" is Man op een morgen dood wakker geworden. Wij waren een eindje van de bewoonde wereld. Ik heb hem geroepen toen het ontbijt klaar was. Geen antwoord. Ik ben naar hem toe gegaan. Ogenschijnlijk lag hij nog rustig te slapen, maar hij was al koud en stijf. Ik heb een man gekend die in een soortgelijke situatie bijna een etmaal bij zijn overleden vrouw is blijven zitten voordat hij in actie is gekomen [1]. Volkomen leeg en stil ben ik twee uur bij Man blijven zitten. Die dag heb ik rond het middaguur zijn vroegere vrouw, kinderen en bekenden gebeld. Geen van hen wilde of was in de gelegenheid om over te komen voor het afhandelen van formaliteiten en de begrafenis. Het afhandelen van de doodsoorzaak en een verklaring voor overlijden bij de lokale overheid – die ook 50 km van ons vandaan was – vond ik te gevaarlijk. De lokale overheid was corrupt; het risico op arrestatie was groot en met het verkrijgen van mijn vrijheid zouden grote bedragen aan steekpenningen gemoeid zijn. Ik heb een verklaring van mijn bevindingen opgesteld. Met deze verklaring is later in de bewoonde wereld de overlijdensacte opgesteld.

Vervoer van zijn overleden lichaam lag niet binnen mijn mogelijkheden. Begraven was niet mogelijk in de harde grond. Aan het einde van de middag ben ik begonnen met de voorbereidingen

voor een crematie. Gelukkig was er veel hout in de omgeving. De volgende dag ben ik begonnen met het oprichten van de brandstapel voor de crematie van zijn overleden lichaam. Aan het einde van de middag heb ik zijn lichaam op de stapel gelegd. Rond het laatste daglicht heb ik het vuur aangemaakt. De hele nacht heeft de stapel gebrand als een vreugdevuur voor zijn leven. Een leven in gewonnen tijd tegen de stroom in – ook bij tegenwind droeg zijn naam ver over de velden – en nu weer teruggekeerd in de stroom van veranderende vuurtjes en as.

[2]

In de loop van de volgende dag doofde het vuur. Nadat de as was afgekoeld, heb ik in de overblijfselen van de stapel gezocht naar resten van zijn lichaam [3]; enkele kleine botresten heb ik vermalen en uitgestrooid met de as van de stapel.

Terug in Amsterdam heb ik na verloop van tijd voorbereidingen getroffen voor het afhandelen van zijn erfenis. Niemand van zijn familie en bekenden heeft dit willen of kunnen doen. Via de notaris is contact met de familie en mogelijke erfgenamen opgenomen. Iedereen heeft het voorstel van de notaris geaccepteerd waarin de erfenis door mij zou worden afhandelend en de erfgenamen de erfenis beneficiair zouden aanvaarden. Hierna heb ik zijn bezittingen in kaart gebracht – een klein appartement met heel

veel boeken, een miniem financieel reserve kapitaaltje (voldoende voor een eenvoudige begrafenis), wat kleding en een klein archief. Het geheel heb ik laten taxeren. Het appartement en de boeken heb ik uit de erfenis gekocht. De fiscus, de erfgenamen en de notaris zijn conform het erfrecht tevreden gesteld.

Met gegevens uit zijn archief heb ik in andere archieven het leven van zijn ouders kunnen reconstrueren nadat zijn moeder van hem afscheid had genomen in het begin van 1942.

In mei 1940 – net na de inval van het andere Duitse bewind in Nederland – heeft zijn moeder zich bekeerd tot het katholieke geloof. Zijn moeder heeft hem in juni 1940 gedoopt volgens de katholieke gebruiken. Voor zijn besnijdenis is op papier een sluitende medische verklaring opgesteld. Uit documenten van de katholieke kerk maak ik op dat zijn moeder en hij zich hebben bekeerd om voldoende handelingsvrijheid en veiligheid te behouden; de schaarse berichten uit Duitsland waren zeer zorgwekkend. Zij volgden het voorbeeld van de Joden in Cordoba die in een behekste tijd – nadat de Spaanse koning in 1236 n. Chr. bezit had genomen van Cordoba – ook kozen voor overleven door een uiterlijke bekering naar het katholieke geloof. In Amsterdam leefden in de 20ste eeuw voldoende priesters die mee wilden helpen met deze pragmatische bekeringen. Zijn moeder en hij zijn in Amsterdam in juni 1940 volgens de burgerlijke stand als katholiek ingeschreven. In januari 1942 is hij volgens de burgerlijke stand verhuisd naar Rotterdam. Zijn naam is gewijzigd in Hermanus Maria Jacobus Leben en het spoor naar zijn familie door middel van verschillende verhuizing verdoezeld. Het heeft mij grote moeite gekost om delen van dit spoor van Man Leben naar Zuid Limburg te achterhalen.

Zijn moeder is in het begin van 1942 naar Frankfurt am Main vertrokken om de zorg voor haar zieke ouders op zich te nemen. Zij is tegen het einde van 1942 gearresteerd voor hulp aan Joden. Voor

haar werkstraf is zij naar het concentratiekamp Dachau bij München gezonden. Daar is zijn in mei 1944 aan ziekte en uitputting overleden.

De grootouders van moederszijde zijn gedeporteerd naar een vernietigingskamp. De vader van Man Leben is in Amsterdam ondergedoken. In het begin van 1944 is zijn schuilplaats achterhaald. Hij is gedeporteerd naar Auschwitz en daar is hij vlak na zijn aankomst overleden.

Het voormalig kleine appartement van Man Leben en zijn boeken zijn nu mijn aanlegplaats wanneer ik in de buurt van Amsterdam ben. De inrichting van het appartement heb ik aan mijn wensen aangepast – de boeken heb ik behouden. Op deze manier zet ik nog steeds mijn schreden in zijn voetsporen.

Zijn zoektocht naar Carla Leben heb ik voortgezet. Haar naam ben ik niet onder haar familienamen of onder de achternaam Leben in de archieven van de burgerlijke stand in Frankfurt am Main tegengekomen. Vroegere burens van de woon-/schuilplaats van de moeder en grootouders van Man Leben herinneren zich dat een kleine baby aanwezig was bij de arrestatie van zijn moeder. Een verder spoor ontbreekt. Carla Leben ben ik later in een andere verschijningsvorm tegengekomen op de aanlegplaats "Onderlinge verbondenheid" van de zoektocht naar "Wie ben jij".

[1] Zie ook: Turow, Scott, *Innocent*. New York: Grand Central Publishing, 2010 p. 1 – 3.

[2] Bron afbeelding: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Vuur>

[3] Zie ook de film "Why has Bodhidharma left for the East" geproduceerd door Bae Yong-kyun – zie hyperlink: http://en.wikipedia.org/wiki/Why_Has_Bodhi-Dharma_Left_for_the_East%3F en de film "Spring, Summer, Autumn, Winter", geregiseerd door Kim Ki-duk – zie hyperlink: http://en.wikipedia.org/wiki/Spring,_Summer,_Fall,_Winter..._and_Spring

Over de Samensteller

Carla Drift is een schrijversnaam.

Tijdens haar jeugd heeft Carla in het midden van Zuid Limburg gewoond.

Na het cum laude behalen van haar Gymnasium β diploma, is Carla aan de Technische Universiteit in Delft gaan studeren. Carla is na haar kandidaatsdiploma wiskunde en technische natuurkunde in Amsterdam gaan wonen. Zij heeft aan de Universiteit van Amsterdam een studie in de menswetenschappen met lof afgerond. Na haar studie heeft zij lange tijd veldonderzoek verricht op vele plaatsen op de wereld. De laatste 20 jaren van haar leven heeft zij zich vooral bezig gehouden met onderzoeken naar misdrijven tegen de mensheid in opdracht van verschillende werkgevers. De onderzoeken hebben geresulteerd in een groot aantal invloedrijke publicaties.

Haar hobby's zijn lezen, muziek, reizen, koken en wandelen. Carla leest vooral boeken op het raakvlakken tussen filosofie, religie, literatuur en menswetenschappen.

Carla is een van de hoofdpersonen op de Odyssee naar "Wie ben jij". De voortgang van deze Odyssee is te lezen in de weblog van de auteur Jan van Origo: www.janvanorigo.nl

De Engelstalige versie van de weblog is lezen bij:
www.janvanorigo.com

Naam

| Carla Drift

E-mail

| Privé

Leeftijd

| 50+

Kinderen

| Alle kinderen van de wereld

Gehuwd

| Nee

Hobby

| Lezen, schrijven, religie, filosofie, menswetenschappen, cultuur, koken, wandelen

Werk

| Onderzoek naar misdrijven tegen de mensheid

Index

A

- Aarde, 12, 15, 24, 30, 55, 63, 99, 131, 135
- Aaron, 131
- Abū-Muḥammad Muṣliḥ al-Dīn bin Abdallāh Shīrāzī, 122
- Adem, 6, 59, 109
- Aitken, Robert, 67, 74, 85
- Akkers, 30, 52
- Allerzielen, 65, 76, 83, 86
- Amerika, 133
- Amsterdam, 2, 11, 18, 20, 23, 27, 36, 37, 40, 43, 44, 45, 48, 50, 58, 84, 92, 101, 104, 108, 109, 111, 113, 115, 119, 129, 141, 149, 150, 151, 152
- Amsterdamse school, 37
- Andrei Tarkovski, 4
- Apocalyps, 131
- Appartement, 55, 57, 119, 141, 149, 150, 151
- Architect, 55, 61
- Ardennenoffensief, 57
- Ark van het verbond, 131
- Audi A8, 118
- Auschwitz, 35, 36, 86, 96, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 121, 151
- Auschwitz-Birkenau, 107
- Automuseum, 66
- Avatamsaka sutra, 145

B

Babylon, 15, 16, 19
Bach, Johann Sebastian, 25, 77, 78, 128
Bedevaarders, 65
Belasting, 40, 133
Beschutting, 69, 82, 110
Bezinning, 86, 90
Bibliotheek, 18
Biechten, 30
Bliksem, 30, 45, 121
Bloesem, 128
Bodhisattva, 145
Boeddha, 145
Boeddhisme, 49, 73, 92, 93, 96, 102, 103, 124, 143, 144
Boerderij, 11, 24, 28, 29, 31, 32, 49, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 71, 76, 116
Börnstraße, 25
Bouwkunde, 11, 35, 44
Bouwmaterialen, 11, 44, 46, 117
Buitenbeentje, 29, 35, 133
Buitenbeentjes, 21, 95, 96, 98
Burandt, Ulrich, 69
Bureau, 44, 45, 116, 118, 119, 121, 125

C

Candra, 73
Cantate, 25, 77, 78, 128
Carla, 1, 2, 13, 24, 26, 151, 152, 153
Chaim, 15, 19
Christelijk, 35, 41, 49
Cleary, Thomas, 104
Contemplatie, 88, 90, 93, 119

Continuüm, 69, 82, 110, 126
Cordoba, 17, 18, 19, 150
Creative Commons, 2, 7

D

Dachau, 35, 55, 57, 63, 65, 74, 76, 77, 84, 85, 86, 107, 110, 135, 151
Dag van Toorn, 41
Delft, 8, 11, 35, 36, 37, 43, 44, 49, 108, 152
Deportatie, 40
Devanāgarī, 94, 95, 98
Dhyāna, 73
Diamant Sutra, 101, 142
Dies Irae, 41
Dodenderdenking, 41, 49, 55, 60, 65, 76, 103
Duits, 35, 60, 112, 129
Duitsland, 18, 20, 21, 23, 25, 28, 31, 34, 40, 57, 67, 86, 102, 112, 134,
150

E

Eenvoud, 68, 69, 82, 90, 110, 124, 125, 126, 127, 141
Egypte, 15
Erfenis, 35, 44, 52, 141, 149, 150

F

Familie, 6, 15, 18, 21, 35, 40, 44, 49, 50, 55, 65, 102, 103, 130, 132,
133, 135, 141, 149, 150
Frankfurt am Main, 18, 20, 25, 85, 129, 150, 151
Frankrijk, 32, 37, 61, 66
Freiburg, 67
Fromm, 18, 19, 102, 105

G

Gandhi, Mahatma, 67
Geborgenheid, 69
Geld, 25, 135
Geloofte, 91
Geloof, 18, 31, 49, 55, 86, 88, 103, 150
Genesis, 130, 131
Genève, 18
Geschiedenis, 15, 20, 25, 103, 111
Glasshouse, 37, 43
Glassman, Bernie, 36, 113, 114
God, 42, 55, 86, 88, 96, 98
Graf, 65, 76, 78, 83, 84, 86
Grootouders, 20, 22, 23, 40, 41, 50, 66, 151
Grootvader, 131, 134
Grote dood, 124, 126, 141

H

Handel, 17, 18, 23, 40, 44, 46
Handelsfirma, 49, 133
Heelal, 6, 12, 113
Heimat, 21, 25
Hekiganroku, 26, 56, 85, 120
Henri Chapelle, 57, 77, 109
Hermanus, 24, 25, 28, 150
Herr, 25, 129
Hesse, Herman, 85
Hindoeïsme, 49, 92
Hippietijd, 48
Hochschule für Gestaltung, 67
Holland, 8, 31, 33, 35, 132, 138

Holstein, Alexander, 146, 147
Hoogmoed, 131
Hoogmoedig, 130
Hua-yen, 104
Huis, 12, 34, 37, 40, 41, 48, 50, 60, 61, 140
Huwelijk, 47, 48, 121, 139, 140

I

Illusie, 71, 140, 143
Indra, 96, 98, 99, 102, 104, 105, 143, 147
Irvine, Lucy, 46, 51
Ishvara, 13
Islamieten, 18

J

Jacob, 104, 130
Jagers-verzamelaars, 6
Jaguar jaren, 46, 61
Jalâl al-Din, 99
Jeruzalem, 15, 16
Joden, 18, 36, 106, 108, 109, 131, 150
Johannes de Doper, 131

K

Kaddish, 41, 43, 51, 60, 65, 74, 76, 84, 103
Karuna, 124
Katholicisme, 49
Katholiek, 24, 28, 31, 76
Kerk, 28, 29, 35, 53, 90, 150
Kerkhof, 52

Kerkmis, 54
Kleine dood, 124, 140
Kleine kapitaal, 134, 140
Klooster, 42, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 96, 119
Kloosterorde, 88, 90, 92
Koan, 84, 85
Konia, 99
Kootjes, 71
Krijgers, 6
Kristallnacht, 25

L

Landloper, 58, 76
Landschap, 15, 56, 58
Lanzmann, Claude, 106, 112
Le Corbusier, 61
Leben, 1, 2, 8, 11, 12, 13, 24, 27, 28, 33, 52, 57, 65, 74, 76, 84, 86, 92,
98, 106, 115, 120, 121, 125, 129, 133, 137, 142, 148, 150, 151
Leegte, 6, 87, 102, 105
Levi, 130, 131, 132
Lewis, Franklin, 104
Loka, 99
Lopez, Donald S., 146
Love, 4, 124
Lucht, 12, 59
Luijpen, 11, 49
Luxe, 57, 58, 65, 76, 90

M

Maan, 58, 59, 65, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 126, 128, 135, 144, 145, 146
Maanillusie, 75

Mahâyâna, 73, 75, 90
Maldonado, Tomas, 69, 74, 85
Man, 1, 2, 8, 11, 12, 13, 24, 25, 27, 28, 52, 57, 65, 74, 76, 84, 86, 92, 98,
106, 115, 120, 121, 122, 125, 129, 133, 137, 142, 148, 150, 151
Manifestatie, 6, 115
Marcus, 131
Maria Lichtmis, 78
Marut, 59, 60
Mattheus, 131
Metafoor, 93, 101, 102, 135, 143
Middeleeuwen, 88
Modulaire, 49, 117, 120, 121, 125
Moeder, 6, 18, 34, 35, 40, 41, 45, 57, 59, 65, 76, 78, 82, 83, 86, 101,
129, 132, 137, 150, 151
Monnik, 42
Mozes, 131
Mulhouse, 66
Mythes, 22

N

Naamsverandering, 130
Napoleon, 18, 32, 112
Narrator, 12, 13, 146
Nederland, 20, 23, 34, 37, 40, 91, 108, 134, 150
Nieuwe Zakelijkheid, 37
Normandië, 77, 109
Notre Dame du Haute, 61

O

Objecten in het midden, 22
Odyssee, 12, 13, 18, 59, 99, 100, 101, 102, 103, 110, 116, 125, 127,

137, 142, 144, 146, 152

Odysseus, 12

Offergave, 112, 114

Offret, 4

Omaha Beach, 77, 109

Omzwervingen, 15, 19

Ontkerkelijking, 53, 54

Ontvankelijkheid, 69, 82, 110

Oorlog, 20, 25, 34, 35, 36, 40, 41, 52, 64, 67, 96, 106, 107, 108, 132

Oosterse religies, 49, 91

Oosterse wijsheid, 8, 92, 98, 103, 106, 142

Oshpitzin, 36, 106

Oświęcim, 36, 106, 109

Oude Testament, 59, 131

Overgangsrite, 129

P

Pantheïsme, 104, 143, 147

Pastoor, 28, 30

Pavese, Cesar, 32

Peetoom, 28, 33, 49, 52, 53, 54, 60, 65, 76

Peettante, 28, 33, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 65, 76, 96, 99, 103, 115,
137

Persoon in het midden, 22, 112

Polders, 33

Polen, 18, 86, 106

Porter, Bill, 75, 104, 146

Potok, Chaim, 15

Powers of Ten, 104

Presser, Jacques, 114

Priesters, 6

Processies, 29

Purificatio Mariae, 78

R

Red Pine, 104, 146
Renault 4, 47
Ritme, 28, 31, 52, 54, 58, 73
Ritmiek, 29
Rituelen, 22, 52, 111
Ritzen, Jo, 35, 36
Rivierenbuurt, 23
Robb, Graham, 32, 64
Roericht, Nick, 68, 74
Romeinen, 16
Ronchamp, 57, 58, 60, 61, 63, 64, 65
Rookoffers, 22
Rotterdam, 31, 33, 44, 133, 137, 150
Route de Crête, 61
Ruhrg gebied, 21
Rumi, 99, 100, 104
Rusland, 18
Ruta, 59
Ruth, 59, 64

S

Saab 99, 47
Saadi, 122, 124
Sabbat, 119
Sa'dī, 122, 124
Śakra, 96
Sanskriet, 6, 25, 26, 51, 59, 60, 64, 73, 94, 96, 97, 98, 99, 124, 125, 128,
133, 141, 143

Scheiding, 12, 48, 49, 121, 125, 139
Schlumpf, 66
School, 23, 28, 29, 30, 31, 35, 37, 44, 45, 46, 52, 102, 121, 133, 143, 147
Schooltijd, 8, 24, 27, 33, 44, 50
Schwarzwald, 67
Seizoen, 52, 54, 55
Shoah, 106, 112, 113, 114
Siddhartha, 85
Simon, Hermann, 21
Slauerhoff, Jan Jacob, 104
Sterren, 58
Studievriend, 55, 115, 116, 117
Svarga, 99
Svargaloka, 98, 99
Synagogen, 22

T

Taalgrens, 58
Tähtinen, Unto, 67, 74
Tante, 24, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 37, 40, 41, 42, 44, 49, 55, 65, 76, 77, 96,
99, 102, 103, 106, 109, 113, 115, 129, 130, 132, 133, 134, 137
Tao, 73
Taoïsme, 73, 92
TC 100 servies, 68
Technische Universiteit, 11, 152
The Sacrifice, 4
Thich Nhat Hahn, 105
Traditie, 88, 103
Trektocht, 56, 57, 59, 60, 135
Troje, 12
Tweede feministische golf, 48
Tweede gebod, 135

Tweede Wereldoorlog, 106, 109

U

U zij de glorie, 41

Ulm, 67, 74, 82, 85, 110

Universum, 6, 56, 69, 73, 82, 99, 101, 110, 115, 120, 143

Upanishads, 93, 97

Utiliteitsbouw, 42, 44, 117

V

Va, 59, 64, 73, 96, 98, 104

Vâ, 59

Vader, 6, 18, 23, 34, 37, 40, 41, 60, 65, 66, 76, 84, 86, 101, 108, 151

Vaderfiguur, 60

Valkenburg aan de Geul, 28

Vater, 60, 64

Veldbloemen, 29

Velden, 24, 29, 149

Verenigde Staten, 18

Verliefd, 30, 35, 45, 121

Vertrouwen, 22, 49, 74, 112, 130, 135

Voorouders, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 35, 49, 101, 103

Vraj, 51

W

Weerspiegeling, 69

Wereld, 6, 13, 18, 28, 41, 44, 54, 60, 61, 67, 78, 86, 88, 91, 99, 101, 103,
110, 115, 148, 152, 153

Werkloosheid, 20

Wick, Gerry, 14, 26, 97, 120, 124, 128

Wie ben jij, 12, 56, 59, 110, 120, 143, 148, 151, 152

Wieseltier, Leon, 84

Wind, 36, 58, 59, 60, 63, 64, 65, 70, 73, 76, 96, 101, 103, 118, 135

Wright, Frank Lloyd, 37

Y

Yamada Kôun, 26, 56, 120

Yunmen, 85

Z

Zen, 14, 26, 36, 73, 74, 75, 84, 85, 97, 113, 114, 120, 124, 128, 146

Ziekte, 35, 57, 77, 107, 151

Zoektocht, 12, 14, 96, 148, 151

Zondebok, 22, 112

Zuid Limburg, 11, 24, 31, 32, 35, 44, 49, 50, 52, 56, 58, 65, 76, 103,
116, 121, 130, 132, 133, 134, 137, 150, 152

Zwitserland, 20, 41, 134

Carla Drift is een schrijvers naam. Tijdens haar jeugd heeft Carla in het midden van Zuid Limburg gewoond. Carla studeerde aan de Technische Universiteit in Delft. Na haar kandidaatsdiploma wiskunde en technische natuurkunde is zij in Amsterdam gaan wonen. Zij heeft aan de Universiteit van Amsterdam een studie in de menswetenschappen met lof afgerond. Na haar studie heeft zij lange tijd veld onderzoek verricht op vele plaatsen op de wereld. De laatste 20 jaren van haar leven heeft zij zich vooral bezig gehouden met onderzoeken naar misdrijven tegen de mensheid in opdracht van verschillende werkgevers. De onderzoeken hebben geresulteerd in een groot aantal invloedrijke publicaties.

Carla is een van de hoofdpersonen in de Odyssee naar "Wie ben jij". De voortgang van de Odyssee is te lezen op de weblog van de auteur Jan van Origo: www.janvanorigo.nl

– Een lang interview –
De lezer zit in een stoel en
luistert naar het verhaal van Man's leven.

Editor

Over het leven van een mens,
maar tegelijkertijd over ieders leven.

Editor

Omnia – Amsterdam Uitgeverij

www.omnia-amsterdam.nl

ISBN 978-90-818390-0-6

9 789081 839006 >